

Podjela Indije kroz prizmu književnosti uključenih strana

Šintić, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:759011>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INDOLOGIJU I DALEKOISTOČNE STUDIJE
Ak. god. 2022/2023

Anja Šintić Plečko

**Podjela Indije kroz prizmu književnosti uključenih
strana**

Diplomski rad

Mentor: mr.sc. Krešimir Krnic

Zagreb, siječanj 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvala

U duge tri godine koliko sam provela pišući ovaj rad, podrška koju sam dobivala sa svih strana bila je velika. Prvenstveno bih zahvalila svome suprugu Aleksandru koji je pretrpio najviše slušajući i čitajući svaku moju žvrljotinu koja je često bila nesuvisla i meni samoj, i Vitomiru Plečku koji je preuzeo sve moje brige da neometano mogu pisati.

Također, željela bih zahvaliti svojim roditeljima, Ivici i Sanji za potpunu podršku koju su mi pružali tijekom silnih godina studiranja.

Svakako valja spomenuti i Valentinu Beljak, kolegicu i prijateljicu koja je vjerovala u mene više nego što sam ja vjerovala samoj sebi, Evu Abičić s kojom uvijek mogu komentirati svoje aljkave prijevode, i cijeli tim 32 zdrava – Jerka i Amaliju Rebić na potpori i brizi, Ivicu Kneževića na tome što je probudio inat u meni, Miju Maltar na svakoj poruci podrške i Mariju Rumbočić na tome što je prva pročitala rad.

Posebnu zahvalu upućujem cijelom Odsjeku za indologiju i dalekoistočne studije što su me trpili, i pomagali u svim birokratskim i ne birokratskim zavrzlamama koje su me pratile na Filozofskom fakultetu.

Najveću zahvalu svakako dugujem svojem mentoru, profesoru Krešimiru Krnicu. Hvala Vam na silnoj podršci, uvjerenjima, ohrabrenjima i savjetima bez kojih ovaj rad nikada ne bi bio napisan.

Long years ago, we made a tryst with destiny; and now the time comes when we shall redeem our pledge, not wholly or in full measure, but very substantially. At the stroke of the midnight hour, when the world sleeps, India will awake to life and freedom.

J. Nehru, *Tryst with Destiny*, 14. kolovoza 1947.

You are free; you are free to go to your temples; you are free to go to your mosques or to any other place of worship in this state of Pakistan. You may belong to any religion or caste or creed that has nothing to do with the business of the state.

M. A. Jinnah, Constituent Assembly speech, 11. kolovoza 1947

Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	3
2. Britanska vlast u Indiji	6
2.1. East India Company (Istočno-indijska kompanija).....	6
2.2. Great Rebellion/Sepoy Mutiny – <i>Velika Pobuna</i>	8
2.3. <i>British Raj</i>	10
2.3.1. Indija u Prvom svjetskom ratu.....	12
2.3.2. Pokolj u Amritsaru	14
2.4. Indijski nacionalni kongres	16
2.4.1. Pokret za samostalnost - <i>swaraj</i>	18
2.4.2. Pokret nesuradnje	21
2.5. Muslimanska liga.....	25
3. Podjela Indije.....	29
3.1. Neredi za vrijeme <i>Podjele</i>	31
4. Knjževnost <i>Podjele</i>	33
5. Vlak za Pakistan.....	34
5.1. O Autoru.....	34
5.2. O djelu <i>Vlak za Pakistan</i>	35
6. <i>Tamas</i>	40
6.1. O autoru	40
6.2. O djelu <i>Tamas</i>	41
7. <i>Toba Tek Singh</i>	45
7.1. O autoru	45
7.2. O djelu <i>Toba Tek Singh</i>	46
8. Zaključak	49
9. Literatura	52
10. Izvori	53
Sažetak	1
Summary.....	2

1. Uvod

Podjela Indije koja se dogodila 14. kolovoza 1947. godine, pretvorila se u jednu od najokrutnijih političkih i vjerskih podjela u novijoj svjetskoj povijesti. Ta je podjela, istovremena s nezavisnošću Indije, bila svršetak procesa koji je započeo još sredinom 19. stoljeća, nakon skoro 200 godina britanske vladavine u Indiji, a čija je prvotna naznaka bila tzv. Velika pobuna (Great Mutiny) 1857. godine. Od tog doba, u Indiji je jačala nacionalna svijest i sve više se promicala ideja o indijskoj nezavisnosti od britanske vlasti. Od 1885. godine, ideja o indijskoj nacionalnoj samobitnosti dobiva i svoj politički artikuliran izraz osnivanjem Indijskog nacionalnog kongresa. Kongres se sastojao od pripadnika viših hinduističkih kasta, kao i parsija i muslimana, a glavni cilj Kongresa bio je stvoriti kanale komunikacije između indijskih vođa i kolonijalne vlade.

Zbog odluke lorda Georgea Curzona, koji je bio potkralj Indije od 1898. do 1905. godine, da podijeli Bengal¹ koji je uključivao teritorije do Bihara na zapadu i Orise na istoku, kao i mnoge druge teritorije na istočni i zapadni Bengal, pojavio se pokret *Swadeshi* i donešena je odluka o bojkotu uvezenih dobara. Iako je bojkot bio uspješan među hinduistima, muslimanski vođe su odlučili ne podržati bojkot jer su smatrali da cijeli pokret *Swadeshi* preuzima izrazito hinduistički ton.

U prosincu 1906. godine osnovana je stranka All India Muslim League. Cilj Muslimanske lige bio je zaštititi politička prava indijskih muslimana, uz suradnju s britanskim vlastima i drugim strankama koje su predstavljale ostale zajednice. Osnivači Muslimanske lige bili su bogati zemljoposjednici, i viši staleži muslimana. Muslimanska liga je podržavala podjelu Bengala i zahtjevala odvojena glasačka tijela i posebna mjesta za muslimane u državnim službama. (Israel et al., 1991)

Nakon Prvog svjetskog rata postojala je određena doza zajedništva između hinduističkih i muslimanskih vođa, ali su odnosi naglo zahladili 1922. godine nakon propasti pokreta Khilafat koji je bio pan-islamska sila u Indiji, nastala 1919. godine s ciljem očuvanja osmanskog kalifa kao simbola jedinstva među muslimanskom

---

¹ Podjela Bengala najavljena je 16. srpnja 1905. godine. Bengal je odlukom potkralja Lorda Curzona podjeljen na pretežno muslimanski dio na zapadu, i pretežno hinduistički dio na istoku, a pod izlikom jednostavnije i efektivnije administracije, neovisno o jakom protivljenju indijskih nacionalista. Bengal je ponovno ujedinio Lord Hardinge 1911. godine kao odgovor na pobune i proteste organizirane od strane *Swadeshija*.

zajednicom u Indiji za vrijeme Britanskog *Raja*. Pokret je u početku podržao i Gandhi svojim pokretom za nesuradnju².

Godine 1921. su izbili i veliki nemiri u brojnim gradovima, a brojnost muslimanskih delegata u Indijskom nacionalnom kongresu počela je naglo padati. Muhammad Ali Jinnah, jedno od glavnih lica podjele, pridružio se Muslimanskoj ligi 1912. godine, no ubrzo se razočarao politikom nakon propasti ideje o formiranju hinduističko-muslimanskog saveza.

U tridesetim godinama 20. stoljeća, vodstvo Muslimanske lige preuzeo je Sir Muhammad Iqbal koji je formulirao zahtjev za odvojenom muslimanskom državom u Indiji. Teorija o dvije nacije, odnosno vjerovanje da su hinduisti i muslimani dvije različite nacije koje ne mogu zajedno živjeti u jednoj državi postajala je sve izraženija među pripadnicima muslimanske zajednice.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, Britanija više nije imala ekonomskih niti ljudskih resursa za zadržavanje vlasti u Indiji, stoga je britanska vlada odlučila okončati svoju upravu u Indiji, i početkom 1947. godine najavila predaju vlasti očekujući da će do te predaje doći najkasnije u lipnju 1948. godine.

Novi potkralj, ujedno i posljednji potkralj Indije, Luis Mountbatten pomaknuo je datum predavanja vlasti na kolovoz 1947. i time ostavio manje od šest mjeseci za stvaranje zajedničkog plana o nezavisnosti. U lipnju 1947. godine, vođe indijskih političkih stranaka Sardar Patel, Jawarhalal Nehru i Abdul Kalam Azad u ime Indijskog nacionalnog kongresa, Muhammad Ali Jinnah u ime Muslimanske lige, B. R. Ambedkar predstavljajući kastu nedodirljivih i Master Tara Singh u ime sikhske zajednice složili su se o podjeli uvažavajući religijske granice Indije.

Ipak, zadatak određivanja i ucrtavanja granica na karte pripao je britanskom sudcu, Cyrilu Radcliffeu, koji je stigao u Indiju 8. srpnja 1947. godine kako bi ispunio taj zadatak, a ostao je u Indiji samo šest tjedana. Prave granice novih država nisu bile predstavljene javnosti do dva dana nakon službene predaje vlasti i osnivanja novih država, 17. kolovoza 1947. godine. Granice su bile ucrtane u brzini i zasnivale su se na cenzusu o "manjinskoj" i "većinskoj" populaciji. Zemlja, sela i zajednice bile su

---

² Pokret Khilafat – The Editors of Encyclopaedia Britannica, Khilafat movement, Encyclopaedia Britannica Inc., 2014. <https://www.britannica.com/event/Khilafat-movement> (pristupljeno 07.08.2020)

podjeljene, a Radcliffe nikada nije posjetio ili pregledao mjesta kroz koja je granice provukao, štoviše nikada ni prije ni poslije tog posla nije uopće bio u Indiji.

Teritorij Indije podjeljen je na Indiju i Pakistan. Pakistan je bio muslimanska država i indijski muslimani su počeli bježati s indijskog teritorija. Nekadašnji prijatelji i susjedi, hinduisti, muslimani i sikhi, počeli su se međusobno sukobljavati, često i mučiti, silovati i ubijati. Dojučerašnji bliski prijatelji, sada su bili smrtni neprijatelji.

Podjela Indije i Pakistana ostavila je traga u različitim medijima – od onih koji se njome bave kao predmetom znanstvenoga – mahom povijesnoga, sociološkoga, antropološkoga – istraživanja, do onih koji je promatraju kroz prizmu umjetničkoga stvaralaštva, bez obzira radi li se o likovnoj umjetnosti, književnosti ili izvedbenim umjetnostima.

U ovom radu, baviti ću se usporedbom percepcije hinduističkih, muslimanskih i sikhskih autora koji su proživjeli proces podjele ili ga barem nose u sebi kao osobnu obiteljsku baštinu, i pokušat ću usporediti njihove poglede na taj događaj. Djela kojima ću se baviti su *Train to Pakistan* sikhskog autora Kushwanta Singha, *Tamas* hinduističkog autora Bishama Sahnija i kratke priče muslimanskog autora Sadaata Hasana Manta.

2. Britanska vlast u Indiji

U vrijeme kada su britanski trgovci prvi puta došli u Indiju, Indija je bila pod vlašću mogulskih vladara. 1600. godine, na vlasti je još bio Akbar Veliki koji je u povijesti ostao zapamćen, osim po osvajačkim uspjesima, i kao veliki pokrovitelj umjetnosti i zagovaratelj vjerske tolerancije. Za vrijeme svoje vladavine, osim što je pripojio velike djelove Indije Mogulskom Carstvu, Akbar je proveo i administrativne reforme, a u civilne službe uključivao je i pripadnike ne-muslimanskih zajednica.

Akbara je 1605. godine naslijedio njegov sin Jāhangīr.

2.1. East India Company (Istočno-indijska kompanija)

Britanski trgovci, pripadnici dioničkog društva East India Company prvi su puta došli u mogulsku Indiju 1600. godine, nakon što je kraljica Elizabetha I. potpisala povelju o ekskluzivnim pravima o trgovanju na istočnim morima, a prvo putovanje vodio je sir James Lancaster.

Trgovali su pamukom, svilom, čajem, opijumom i začinima. Tadašnji mogulski vladar Jāhangīr dao je Britancima dopuštenje za izgradnju trgovačke luke u Surat, sjeverno od današnjeg Mumbaija 1612. godine. Zauzvrat su Britanci obećali Jāhangīru obranu brodova muslimanskih hodočasnika na putu u Meccu. Nakon luke u Surat, uslijedila je gradnja i drugih trgovačkih luka, napose luke u Madrasu (današnji Chennai) u južnoj Indiji 1640. godine, i Bombayu (današnji Mumbai) 1674. godine.

Job Charnock, pripadnik Istočno Indijske Kompanije, uspostavio je u Calcutti (današnja Kolkata) britansku ispostavu u kojoj su se nalazile velike zalihe pamuka i salitre³, a Calcutta će postati jedan od najvažnijih britanskih gradova u Indiji.

U to vrijeme nazire se početak propasti Muglaskog Carstva. Na čelu carstva je bio Aurangzeb, sin Shāh Jahāna. Aurangzeb je bio strogi štovatelj islama, i ukinuo je vjersku snošljivost koju su prakticirali njegovi prethodnici. Između ostaloga, uveo je *đizyu*, porez koji su bili obvezni plaćati svi nemuslimani, ukinuo je zabranu ubijanja

---

³ Salitra (tal. salnitro < lat. sal nitrum), kalijev nitrat, KNO₃, bijela kristalna sol topljiva u vodi. Pri zagrijavanju se raspada i oslobađa kisik pa je povijesno važna njegova uporaba kao oksidacijske komponente baruta. (Salitra. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54197>) (pristupljeno 16. 8. 2020)

krava i proglasio nekoliko zakona koji su bili ponižavajući za hinduiste. Uz to, upustio se u niz skupih ratova za osvajanje istočne Indije i suočio se s pobunama sikha na sjeverozapadu. Iako je vladavina Mogula trajala do 50.-ih godina 18. stoljeća, prava vlast bila je na lokalnim kraljevima. Zbog takve situacije, Indija je postajala sve opasnija i nesigurnija, pa je službenicima Istočnoindijske kompanije bilo u interesu braniti svoju trgovinu silom. Osnovani su vojske kojima su zapovjedali britanski službenici, dok su trupe bile sačinjene uglavnom od indijskih vojnika. Gradili su utvrde u trgovinskim lukama, a najpoznatija je Fort William u Kolkati.

Administrativno, Kompanija je bila podijeljena u tri „predstavništva“ – Bombay, Madras i Calcutta, od kojih je svako uživalo visoku razinu neovisnosti od drugih. Predstavništvo u Bombayu je bilo centar trgovine na zapadnoj obali, trgujući pamukom, indigom i začинима koji su se uvozili sa jugozapada ili drugih mjesta u Aziji. U Madrasu, trgovci su uglavnom trgovali pamukom i šećerom, dok je Bengal ostao glavni izvor svile i salitre.

Vojska Kompanije bila je posebno korisna tijekom 1740.-ih i 1750.-ih godina kada su Francuzi odlučili da ne žele samo trgovati u Indiji, već da žele i uspostaviti kolonije. Kompanija je strahovala da će im Francuzi oteti osvojena uporišta.

Godine 1757. došlo je do bitke kod Plasseyja i upravo se ta bitka smatra početkom istinske britanske vlasti u Indiji jer je rezultirala osvajanjem mnogih posjeda (Stein, 1998:202). U toj je bitci Robert Clive, britanski časnik, odnio pobjedu protiv Nawaba od Bengala koji se borio na strani Francuza.

Uskoro se Kompanija počela suočavati s velikim financijskim problemima jer nije bila sposobna efikasno vladati velikim teritorijem koji je sada bio pod njenom vlašću. Tijekom *bengalske gladi* 1770. godine, umrla je skoro trećina stanovništva Bengala, a Kompanija se smatrala odgovornom za tu katastrofu zbog izvlačenja maksimalnog profita.

Velika bengalska glad pogodila je Bengal i Bihar između 1768. i 1770. godine. Godine 1768. usjevi su bili neuspješni zbog izrazito sušnog monsunskog razdoblja. Cijene žitarica do kraja 1769. godine porasle gotovo trostruko, što je utjecalo na život gotovo 30 milijuna ljudi. Kompanija je vladavinom u Bengalu dobila pravo na dio zarade od trgovine, kao i pravo nametanja poreza.

Zbog suše, Kompanija je kupila gotovo sve dostupne količine žitarica kako bi mogla prehraniti svoju administraciju i vojsku. Cijeloj situaciji nije pripomogla ni epidemija malih boginja, koju je još dodatno popratio skok u zarazi malarijom i kolerom.

Procjenjuje se da je od gladi i bolesti u tri godine umrlo između sedam i deset milijuna ljudi.

Godine 1773., Warren Hastings, dugogodišnji zaposlenik Kompanije, proglašen je Glavnim upraviteljem (Governor General) britanske vlasti u Indiji. Te je godine Kompanija preuzela trgovinu opijumom u Bengalu.

Indijsko društvo, uglavnom feudalnog uređenja, vrlo religiozno i podređeno kastinskom sustavu koji nije imao pandan na zapadu, teško je podnosilo silne kršćanske misionare koji su dolazili u Indiju kako bi *donijeli svjetlo na tamne kontinente* (Fremont-Barnes, 2007:19). Indijci iz visokih kasta, pogotovo brahmani i kšatrije, smatrali su to namjernim pokušajima utjecaja na kastinski sustav koji je bio integralan dio njihove kulture. Također, činjenica da su vojni časnici često propovijedali iz Biblije za vrijeme vojnih skupova doprinosila je širenju straha od uzurpacije i uništenja kulturnog identiteta (Fremont-Barnes, 2007:19).

2.2. Great Rebellion/Sepoy Mutiny – Velika Pobuna

Vladavina Istočnoindijske kompanije u Indiji održavala se pomoću vojske, koja se kroz 18. stoljeće sastojala od indijskih plaćeničkih trupa iz kaste vojnika, kojima je ratovanje bilo častan posao. Prije *Pobune*, pripadnici vojske Istočnoindijske kompanije bili su profesionalni vojnici, ne plaćenici, a vojska je organizacijski bila zasnovana na modelu zapdanih vojski.

Tri vojske – bengalska, madraska i bombayska – sastojale su se od mješavine hinduističkih, muslimanskih i sikhskih trupa, poznatih pod nazovim *sepoy*. Pretpostavlja se da su Indijci činili oko 311 tisuća pripadnika vojske, što je u tom trenutku bilo sedam puta više nego broj vojnika u svebritanskim jedinicama Britanske vojske poznate pod nazivom *Queen's troops* (Fremont-Barnes, 2007:20).

Od svih indijskih vojnika koji su služili u vojsci Istočnoindijske kompanije, 80% hinduističkih vojnika bilo je vojničke kaste – *kšatriya* i za njih je služenje u vojsci bilo neraskidivo povezano s religijom. Fremont-Barnes navodi kako su večer uoči bitke hinduistički vojnici prinosili žrtvu božici Kali, kako bi dobili njen blagoslov i zaštitu.

Do *Pobune* je došlo zbog nekoliko različitih faktora – od predrasuda prema indijskim vojnicima od strane Britanaca, zbog dominacije viših kasta u vojsci, kao i zbog pokušaja nametanja kršćanstva indijskim vojnicima te loših plaća i rasne diskriminacije. Situacija je eskalirala kada su Britanci uveli puške marke Einfeld, čije su patrone navodno bile premazane svinjskom i goveđom mašću, što ih je činilo vjerski neprihvatljivima, a bilo ih je potrebno zagristi prije stavljanja u pušku⁴.

Kako navodi Stein, veliki broj sepoja u bengalskoj vojsci ustao je protiv britanske vladavine i odlučili su vratiti na vlast brojne prijašnje vladajuće dinastije. Takve akcije su prijetile vojnoj sili koja je bila temelj britanske vlasti. Uz to, proširila se i civilna pobuna koja je bila usmjerena prema novonastalim *modernim* institucijama koje je uvela britanska vlast, kao što su sudovi, vladini uredi i zajednice kršćanskih misionara na koje su bili planirani napadi (Stein, 1998:222).

Tijekom mjeseci pobune, ona je biješnjela na sjeveru, dok su veliki dijelovi britanske Indije ostali mirni, a indijski vojnici odani britanskim službenicima. Prema Steinu, upravo je to bilo iznenađujuće budući da se bombayska vojska sastojala od regrutiranih slobodnih seljaka protiv kojih je IEC vodila tri rata samo pola stoljeća ranije, i sikhskih vojnika Kompanijine pandapske vojske, koje su Britanci pobijedili jedva osam godina ranije. I jedni i drugi su se pridružili Britancima u gušenju pobune. Također, čak je i u srcu civilne pobune protiv vladavine Kompanije, velik broj lokalnih vladara odbio sudjelovati u pobuni ili dozvoliti pobunjenicima da uspostave kontrolu na njihovim teritorijima.

Uskoro je pobuna ugušena, a Britancima je uskoro postalo jasno da je potrebno češće i bolje razmijenjivati mišljenja s Indijcima i slušati njihove interese u slučaju razvoja novih *modernih* institucija.

Fremont-Barnes smatra da je pobuna propala iz nekoliko razloga. Kao prvi razlog navodi da je pobuna dobila vrlo malo podrške od civila, a i oni koji su podržavali pobunu nisu to činili zbog stvaranja nove progresivne Indije, već zbog uspostave starog poretka. Drugi razlog je bio što su svi vladajući kraljevi zapravo pomagali britancima kako bi suzbili pobunu. Vođe Punjaba, poput Maharaje od Sindhia i Nizama od Hyderabadada, na primjer, ostali su potpuno vjerni britancima.

---

⁴ Vidjeti: Fremont-Barnes, Gregory. 2007. *The Indian Mutiny 1857-58*. Oxford: Osprey Publishing. 28

Također, smatra kako je još jedan od razloga i potpuni nedostatak konherentnog plana osudio pobunu na propast. Neovisno o tome što se pobuna nije proširila kroz Indiju, smatra kako pobuna nije bila planirana niti stimulirana patriotskim motivom. Iako je razlog pobune bio obrana religije, pobunjenici su uskoro zaboravili na taj motiv.⁵

Prva naznaka kraja pobune bio je pad Delhija 20. rujna 1857. godine. Nakon toga britanska se vojska borila protiv pobunjenika u drugim žarištima pobune. 17. lipnja 1858. general Hugh Rose pobjedio je Rani Lakshmi Bai, kraljicu Mathure, u bitci kod Gwaliora. Do kraja 1859. godine svi su pobunjenici bili pokoreni.

Chandra (1988:11) navodi kako je pobuna, bez obzira na ishod, poslužila većoj svrsi: kao izvor inspiracije za nacionalni pokret oslobođenja koji je kasnije postigao ono što Pobuna nije uspjela.

2.3. British Raj

Godine 1858. Britanska je vlada preuzela direktnu kontrolu nad Indijom, i ubrzo nakon toga raspustila Istočnoindijsku kompaniju. Tadašnja kraljica Viktorija proglašena je Caricom Indije 1877. godine i time je započelo razdoblje najpoznatije pod nazivom *British Raj*, a Indija je smatrana draguljem Britanske krune.

Carstvom se upravljalo iz Londona, a predstavnik britanske vlasti u Indiji nosio je titulu potkaralja (Viceroy). Osim što je predstavljao britansku vlast, upravljao je i raznim razinama indijske državne službe koja je uglavnom bila sačinjena od britanskih službenika, uz iznimku malog broja Indijaca na najnižim pozicijama. S vremenom, Indijci koji su uspjeli položiti stroge državne ispite mogli su napredovati do viših pozicija (Hay, 2006: 29).

Indija je za Britaniju bila izuzetno važna u ekonomskom smislu – bila je veliko tržište za izvoz robe koje je držalo britanske tvornice u radu.

---

⁵ Vidjeti: Fremont-Barnes, Gregory. 2007. *The Indian Mutiny 1857-58*. Oxford: Osprey Publishing. 87-88

Do 1930. godine, 60% cjelokupnog Indijskog uvoza dolazilo je iz Britanije, i on je apsorbirao 380 milijuna funti britanskog kapitala, jednu desetinu inozemnih ulaganja zemlje.⁶

Međutim, Britanska ovisnost o Indiji nije bila recipročna. Stanovnici Indije nisu profitirali od izvoza, štoviše, lokalni proizvođači tekstila gubili su svoje prihode zbog uvoza jeftinog tekstila iz Britanije. Hay (2006:30) to smatra zanimljivom činjenicom, budući da je upravo izvoz tekstila iz Indije koja je imala veliku proizvodnju, bilo jedno od glavnih dobara kojima je trgovala Istočnoindijska kompanija. Iako je još uvijek proizvodnja pamuka bila velika, većina tog pamuka je bila namijenjena za izvoz, uglavnom u druge britanske kolonije.

Britanci su podržavali poljoprivredni razvoj, pogotovo uzgoj čaja i jute i podržavali su izgradnju tvornica u kojima bi se ta dobra mogla obraditi. Britanci su u Indiji izgradili najveću željezničku mrežu u Aziji, razvili su telegrafske linije koje su bile korisne za trgovinu jednako koliko i za administraciju.

Za razliku od drugih kolonija tog vremena, Indija je bila dizajnirana kako bi bila samoodrživa, bez ulaganja novca Britanske vlade.

Kako bi osigurali ekonomsku korist i obeshrabrili nove pobune, Britanci su za vrijeme *Raja* Indijom vladali porvjerenom metodom *podijeli pa vladaj*.

Hay (2006:31) navodi kako su Britanci razumjeli nebrojene razlike u religijama, kastama, jezicima i običajima te su smatrali da će nježno iskorištavanje upravo tih razlika biti od velike pomoći u zadržavanju autoriteta. Jedan od načina bilo je iskazivanje posebnog poštovanja prema lokalnim kraljevima. Dodijeljivane su im posebne britanske počasti, poput vojnih imenovanja i ako bi se zakleli na vjernost, Britanci su im zauzvrat obećavali da neće biti prijetnja samostalnosti njihovih kraljevina. U to su vrijeme lokalni kraljevi i dalje kontrolirali oko dvije petine potkontinenta. Većina kraljeva jednostavno je morala prihvatiti prisutnost Britanaca, uglavnom pripadnika državne službe.

Osim lokalnih kraljeva, Britanci su favorizirali one koji su im ostali vjerni za vrijeme pobune. Uglavnom su to bili sikhi, koji su činili samo 2 posto Indijskog stanovništva,

---

⁶ Vidjeti: Hay, Jeff. 2006. *Arbitrary Borders – Political Boundaries in World History - The Partition of British India*, New York: Chelsea House Publishers, str. 30

ali su činili skoro 25 posto vojske do 1920. godine. Osim sikha, Britanci su bili naklonjeni i Paštunima, odnosno muslimanima sjeverozapadne Indije, Gurhkama iz Nepala i Rađputima.

Period *British Raja* trajao je sve dok Indija nije stekla nezavisnost 1947. godine.

2.3.1. Indija u Prvom svjetskom ratu

Godine 1914. kada je započeo Prvi svjetski rat, Britanija je bila članica *Antante*⁷ uz Francusku, Rusiju, Japan i Italiju, dok su s druge strane bili Njemačka, Austro-ugarska i Turska.

Za vrijeme trajanja cijelog rata od 1914. do 1918. godine, Britanija se oslanjala na Indiju budući da su se na tisuće indijskih vojnika borile za Britaniju na područjima koja su se protezala od Francuske pa sve do Iraka, dok je indijska industrijska proizvodnja bila od velike pomoći u snabdijevanju britanske ratne mašinerije. Dapače, upravo je rat poslužio kao izvrsna prilika za veliki industrijski razvoj, pogotovo za proizvode od željeza i čelika⁸.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata, trgovanje dobrima bilo je otežano, pa je Britanija smanjila carinske namete na tekstil i moderna proizvodnja tekstila je počela cvjetati. Uz tekstil, ponovno su se počeli izvoziti ugljen i čelik. Razvoj industrija doveo je do ubrzanja u socio-ekonomskim promijenama.⁹

Prema izvješću British Councila¹⁰, za Britaniju se u Prvom svjetskom ratu borilo više od 1.4 milijuna Indijaca koji su služili u Francuskoj, Istočnoj Africi, Mezopotamiji i Egiptu. Uz ostale kolonije, Indijski nacionalni vođe shvaćajući čime su doprinijeli tijekom Prvog svjetskog rata i donošenjem *Wilsonovih četrnaest točaka*¹¹, spoznali su

---

⁷ antanta. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2924>>. (pristupljeno 09.09.2020.)

⁸ Vidjeti: Hay, Jeff. 2006. *Arbitrary Borders – Political Boundaries in World History - The Partition of British India*, New York: Chelsea House Publishers, 32

⁹ Stein, Burton. 2010. *A History of India – Second Edition*, West Sussex, Blackwell Publishing, 235-236

¹⁰ Bostanaci, A. Dubber, J. *Remember the World as Well as War. Whz the Global Reach and Enduring Legacy of the First World War Still Matter Today*. https://www.britishcouncil.hr/sites/default/files/remember_the_world_as_well_as_the_war_1.pdf (pristupljeno 16. Rujna 2020.)

¹¹ Četrnaest točaka predsjednika Wilsona, program mirovnih uvjeta SAD-a, što ih je iznio predsjednik Th. W. Wilson 8. I. 1918. u poslanici američkom Kongresu. U tom se programu traži: 1) da se ugovori o miru donesu javno, a nakon toga da ne bude više nikakvih tajnih međunarodnih ugovora; 2) da se osigura apsolutna sloboda plovidbe morima izvan teritorijalnih voda kako u miru tako i u ratu, osim u

da nacionalno prepoznavanje nije jednako bilo primijenjeno na sve kolonije i takav stav Britanaca potaknuo je rađanje anti-kolonijalnih pokreta, ne samo u Indiji, već i drugim britanskim kolonijama.

Vođe Indijskih nacionalnih pokreta, posebice Mahatma Gandhi i Muhammad Ali Jinnah, očekivali su da će Britanija prepoznati Indijske doprinose u ratu te ih *nagraditi* mogućnošću samostalne vladavine.

Indija je doprinijela tijekom Prvog svjetskog rata, ne samo u ljudstvu, već i u dobrima i financijskim sredstvima. Indijski vojnici nagrađivani su nagradom *Victoria's Cross*, najvišim vojnim odlikovanjem koje se dodjeljuje za iskazanu hrabrost pred neprijateljima.

Od ukupnog broja od 37,7 milijuna ljudi koji su sudjelovali u Prvom svjetskom ratu, poginulo je 74.187 indijskih vojnika¹².

Tijekom cijelog Prvog svjetskog rata, jedan od najvećih problema s kojima se suočavala vojska bio je nedostatak tople odjeće. Indijski vojnici pristigli su u Francusku u jesen 1914. godine u ljetnim uniformama, koje su nastavili nositi skroz do kraja 1915. godine, kroz jednu od najgorih zima tog desetljeća. Također, Singh (2014:29) navodi kako su se neki vojnici smrznuli tijekom noćnih smijena na mjestima gdje su stajali. Vojno sjedište u Delhiju poslalo je telegram na tu temu kako nema dostatne vojne odjeće dostupne u zemlji te će indijski vojnici i snaga „A“ biti odjeveni u kaki hlače s

---

slučaju međunarodne akcije radi izvršavanja međunarodnih ugovora; 3) da se ukinu sve ekonomske zapreke i uspostavi jednakost u uvjetima trgovanja; 4) da se naoružanje smanji do najnižeg opsega spojivoga s vlastitom sigurnošću; 5) da se prilikom uređenja pitanja kolonija vodi računa kako o interesima stanovništva tako i o opravdanim zahtjevima vlada, kojih se utemeljenost ima utvrditi; 6) da se cio teritorij Rusije evakuira, a pitanja koja se tiču Rusije riješe tako da joj se osigura mogućnost neovisnog određenja njezina razvoja i njezine politike, da joj se omogući primanje u društvo slobodnih naroda prema poretku koji sama sebi odabere te da joj se pruži potrebna pomoć; 7) da se Belgija evakuira i obnovi; 8) da se cio teritorij Francuske oslobodi i Francuskoj vrati Alsace-Lorraine; 9) da se izvrši ispravak granica Italije prema jasno određenoj etničkoj granici; 10) da se narodima Austro-Ugarske dâ najšira mogućnost za autonomni razvoj; 11) da se Rumunjska, Srbija i Crna Gora evakuiraju i obnove, Srbiji i Poljskoj da se osigura siguran prilaz moru, a odnosi među balkanskim državama da se srede na temelju povijesno utvrđenih linija pripadnosti i narodnosti; 12) da se osmanskim dijelovima Osmanskoga Carstva osigura suverenost, a ostalim narodima toga Carstva mogućnost slobodnog razvoja, dok Dardaneli imaju biti otvoreni za slobodan prolaz brodova; 13) da se osnuje neovisna poljska država sa slobodnim prilazom moru; 14) da se osnuje opći savez naroda kako bi se pružila jamstva velikim i malim državama za njihovu političku neovisnost i teritorijalni integritet. *Četrnaest točaka predsjednika Wilsona*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2020.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13339>. (Pristupljeno 16. 9. 2020)

¹² Borba indijskih vojnika, osobito sikhskih postrojbi, u Prvom svjetskom ratu, tematizirana je u prvoj modernoj hindskoj pripovijetci, *Us ne kahaa thaa*, koja je objavljena 1916. godine (prema nekima 1915).

toplom donjim rubljem, kao odgovor na telegram dostavljen 13. rujna u kojem je zatraženo da se indijskim vojnicima dodijele topli kaputi.¹³

2.3.2. Pokolj u Amritsaru

Pokolj u Jallianwala Baghu, poznat kao i *Pokolj u Amritsaru* dogodio se 13. travnja 1919. godine. Britanski vojnici otvorili su vatru na skupinu nenaoružanih Indijaca u Amritsaru, u Punjabu. Ubijeno je nekoliko stotina ljudi, i još barem toliko ih je ranjeno. Povodom se smatra produživanje represivnih mjera koje su trajale za vrijeme Prvog svjetskog rata, poznate kao Rowlatt Acts:

Rowlatt Acts, zakon je koji je usvojilo Carsko zakonodavno vijeće, zakonodavno tijelo Britanske Indije. Zakon je dozvoljavao da u određenim političkim slučajevima bude suđeno bez porote i dozvoljavao zatvaranje osumnjičenika bez suđenja. Kao glavni razlog navedena je želja da se zamijeni represivne provizije zakona donešenog za vrijeme rata Defence of India Act (1915.) i zamijeni za trajni zakon. Rowlatt Acts se zasnivao na izvješću Justice S.A.T Rowlattovog vijeća iz 1918.

Indijska je javnost prezirala Rowlatt Acts. Svi neslužbeni indijski članovi vijeća (oni koji nisu bili službenici u kolonijalnoj vladi) glasali su protiv zakona. Mahatma Gandhi organizirao je prosvjed koji je direktno doveo do Pokolja u Amritsaru (travanj 1919) i zatim do njegovog pokreta ne-suradnje (1920-22). Zakon zapravo nikad nije proveden.¹⁴

Kao što je spomenuto, mjere su izazvale bijes i nezadovoljstvo Indijaca, pogotovo u području Punjaba. Gandhi je početkom travnja pozvao na jednodnevni opći štrajk u cijeloj zemlji. U Amritsaru se proširila vijest kako su Indijski vođe uhapšeni i protjerani iz grada što je dovelo do nasilnih prosvjeda 10. travnja. Za vrijeme prosvjeda britanski vojnici su otvorili vatru na civile, a zgrade su pljačkane i zapaljane. Prosvjednici su navodno ubili nekoliko stranaca i tukli kršćanske misionare.

---

¹³ Vidi: Singh, Amrander. 2014. Honour and Fidelity – India's Military Contribution to the Great War 1914-1918, New Delhi, Lotus Publishers, 29

¹⁴ The Editors of Enciclopedia Britannica. *The Rowlatt Acts*. Encyclopaedia Britannica, inc., January 26, 2014, <<https://www.britannica.com/event/Rowlatt-Acts>>. (Pristupljeno 17. Rujna 2020.)

Nekoliko desetaka vojničkih trupa kojima je zapovijedao general Reginald Edward Harry Dyer imalo je zadatak ponovno uspostaviti red i mir, a jedna od mjera kako bi se to postiglo bila je zabrana javnih okupljanja.

13. travnja gomila od oko 10 tisuća muškaraca, žena i djece skupila se u Jallianwala Baghu, parku koji je bio gotovo cijeli ograđen zidovima i imao je samo jedan izlaz. Nikada nije točno razjašnjeno koliko je ljudi koji su se tamo našli bilo prosvjednika, a koliko ih je došlo zbog proslave proljetnog festivala *Vaisakhi*¹⁵. Dyer i njegovi vojnici zatvorili su jedini ulaz i izlaz *bagha* i bez upozorenja otvorili vatru na ljude koji su se tamo nalazili, navodno pucajući do trenutka dok im nije nestalo municije.

Točan broj poginulih nije poznat. Prema nekim procjenama 379 ljudi je poginulo, dok je oko 1200 bilo ranjeno – nakon što su prestali pucati, vojnici su se odmah povukli ostavljajući za sobom mrtve i ranjene.

Nakon tog događaja, u Punjabu je donešen kazneni zakon koji je uključivao javno bičevanje i razna druga poniženja.

Ovakvi postupci potakli su bijes Indijaca na cijelom potkontinentu, pogotovo nakon što se proširila vijest o pokolju i ostalim britanskim postupcima koji su uslijedili. Kao jedna od reakcija, može se istaknuti ona benglaskog pjesnika, dobitnika Nobelove nagrade za književnost, Rabindranatha Tagorea. Tagore se zbog svega odrekao titule viteza koja mu je bila dodijeljena 1915. godine.

Ghandi u početku nije želio reagirati na te događaje, ali je ipak ubrzo organizirao prvi veliki nenasilni prosvjed pod geslom *satyagraha* (*snaga istine*) i osnovao pokret ne suradnje¹⁶.

Indijska vlada zatražila je istragu o incidentu, a ishod je bio povlačenje Dyera iz vojske tijekom 1920. godine. Reakcije u Britaniji su bile dvojake – mnogi su osuđivali Dyerov

---

¹⁵ „Vaisakhi (ili „Baisakhi“) pada sredinom travnja i označava početak hinduističke nove godine. Vaikshi se događa kad je žetva spremna za prodaju ili je netom prodana, stoga ovaj festival slavi poljoprivrednu blagodat. Vaisakhi ima poseban značaj za sikhe i hinduiste. (Za sikhe, Vaisakhi obilježava dan kada je Guru Gobind Singh osnovao red Khalsa i uspostavio zajednicu sikha). Hinduisti slave posebnim molitvama kako bi zahvalili na obnovljenom prosperitetu i prisustvuju sajmovma kako bi obilježili ovo sretno događanje. Također, za hinduiste je ovaj dan važan jer se na taj dan božica Ganga spustila na zemlju prije tisuću godina, pa se u njenu čast hinduisti skupljaju na obalama Gange zbog ritualnih kupanja.“ Reinhart, Robin; Reinhart Robert (2004) *Contemporary Hinduism: Ritual, Culture and Practice*, ABC-CLIO. ISBN 978-1-57607-905-8

¹⁶ Gandhi je razvio praksu nenasilnog otpora i nekooperativnosti. Kao geslo pokreta odabrao je sanskrtsku riječ *satyagraha*, odnosno *nepopustljivost u istini*, koja je označavala pasivni otpor.

postupak, a među njima i Winston Churchill. S druge strane, *Gornji dom lordova (House of Lords)* je hvalio Dyera i nagradili su ga mačem koji je imao ugravirani moto *Saviour of Punjab*. Uz to, Dyerovi simpatizeri prikupili su znatnu sumu novca, koju su mu dodijelili uz mač.¹⁷

2.4. Indijski nacionalni kongres

Indijski nacionalni kongres osnovan je 1885. godine kao jedan od prvih modernih nacionalnih pokreta u Indiji. Kako navode Metcalf i Metcalf (2001:136) te se godine skupilo oko sedamdesetak indijaca obrazovanih na engleskim sveučilištima, kako bi osnovali Indijski nacionalni kongres. Idejni pokretač bio je umirovljeni britanski službenik Allen Octavian Hume. Osnivanje Kongresa bilo je samo kulminacija političkog buđenja koje je započelo još 1860. i 1870. godine.

Godina 1885. označila je prekretnicu u procesu buđenja nacionalne svijesti. Te su se godine okupili indijski intelektualci, zainteresirani za politiku, a koji se više nisu mogli vidjeti kao zagovornici određenih uskih interesa koje su imali kao obrazovani stalež, već su se više počeli smatrati predstavnicima nacionalnih interesa *vis-a-vis* birtanske vladavine. Sveindijsko nacionalno tijelo koje su oživjeli trebalo je biti platforma, organizator, sjedište i simbol novoprobudjenog nacionalnog duha i politike.¹⁸

Hume je organizirao prvi sastanak Indijskog nacionalnog kongresa u Bombayu, uz dopuštenje potkralja Lorda Dufferina. Sudionik prvog sastanka bila je skupina od 72 novinara, socijalnih reformatora i odvjetnika okupljenih u prvo zasjedanje Indijske nacionalne unije na Golukdas Tehpal Sanskrit College u Bombayu.¹⁹

Prvi predsjednik Kongresa bio je Womesh Chandra Bonnerjee (Umesh Chandra Banerjee), koji je također predsjedao 8. sastankom Kongresa u Allahabadu 1892. godine kada je Kongres kritizirao *Zakon o indijskim vječima* kojeg je upravo donijela

---

¹⁷ Vidi: Singh, Amrander. 2014. Honour and Fidelity – India's Military Contribution to the Great War 1914-1918, New Delhi, Lotus Publishers, 33

¹⁸ Chandra, B; India's struggle for Independence str 45

¹⁹ <https://www.inc.in/en/inc-timeline/1885-1895> (pristupljeno 03.10.2020)

britanska kolonijalna vlada. Glavni argument je bio da Zakon ne daje pravo Indijcima da odaberu svoje predstavnike.²⁰

Muharemi (2015; 44) u svom članku *Kriza Kongresne stranke*²¹ navodi kako je stranka sebi uzela za pravo predstavljati sve grane indijskog društva, neovisno o vjeri, rasi, kasti, klasi (...) u borbi za neovisnost od kolonijalne vlasti. Također, u samim početcima djelovanja stranke, članovi su bili sekularno orijentirani i imali su uspjeha te su stvorili organizacijsku mrežu na prostoru cijele Indije, ali samo unutar tankog sloja na vrhu društvene strukture, sve do dolaska Ghandija iz Južne Afrike i njegova priključenja stranci. Njegovim povratkom i priključenjem stranci, Kongres je dobio na dubini utjecaja u društvu i bazu u najširim slojevima društva. Ghandi je shvaćao da je pred Indijcima dugotrajna borba, ne samo sa stranim kolonizatorom, već i s unutarnjim problemima indijskog društva – apatijom, podjelama, kompleksima manje vrijednosti, neorganiziranošću i sl. Jednako tako jasno je vidio da viši i srednji slojevi društva ne mogu sami iznijeti borbu za neovisnost i nacionalni preporod. Potpora stranci, koja je ujedno postala i središnja institucija nacionalnog preporoda postavljena je na temelje „moralne superiornosti“, „nenasilja“, požrtvovnosti i uključenosti svih slojeva, pogotovo u smislu hinduističko-muslimanskog jedinstva.

Nadalje, Muharemi (2015; 45) navodi da je bitan element u postizanju pozicije u kojoj se nalazio Kongres i činjenica da je stranka u svojim redovima imala *najbolje umove Indije tog vremena* – Mohandas Karimchand Ghandi, Jawaharlal Nehru, Subhas Chandra Bose i Vallabhbhai Patel – ljudi s karizmom i karakterom koji su odlučujuće utjecali na formiranje dominantnog političkog diskursa u Indiji.

Utjecaj Kongresa bio je tolik da su čak i opozicijske stranke radile u granicama ideoloških parametara nametnutih od strane Kongresa i njegovih vođa pa je većina opozicijskih stranaka ipak zadržala ideje o socijalnoj državi, religijskom pluralizmu, a kasnije i nesvrstanosti²² u vanjskoj politici.

---

²⁰ <https://www.inc.in/en/inc-timeline/1885-1895> (pristupljeno 03.10.2020.)

²¹ Muharemi, A. (2015). Kriza Kongresne stranke. *Političke analize*, 6 (22), 44-50. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/147486> (pristupljeno 22.12.2020.)

²² Pokret nesvrstanih: Za vrijeme hladnog rata, osnivani su brojni vojni savezi. Tako su “zapadnjaci” osnovali NATO (1949. North Atlantic Treaty Organization), a komunisti Varšavski pakt (1955.). Dok su se države svijeta priklanjale i približavale jednom ili drugom savezu, nekolicina je svjetskih državnika pokušala, barem na papiru, ostati neutralna.

2.4.1. Pokret za samostalnost - *swaraj*

Mohandas Karamchand Gandhi, jedan od vođa političke stranke Indijskog nacionalnog kongresa, bio je predvodnik pokreta nenasillja i zagovarao je građanski neposluh kao način za iskazivanje potrebe o neovisnosti Indije od kolonijalne vlasti. Gandhi je imao veliki utjecaj u cijeloj Indiji ali i u svijetu i Jawarhalal Nehru je o njemu napisao:

*Gandhijev utjecaj nije ograničen na one koji se s njime slažu ili ga prihvaćaju kao nacionalnog vođu, on se proteže na one koji se s njime ne slažu i kritiziraju ga, u vrijeme kada je potrebno djelovati i boriti se kada je pitanje slobode Indije na kocki, svi gledaju u njega kao neosporivog vođu.*²³

Kumar Rout (2015; 16) koncept *swaraja* objašnjava kao pokret koji je za cilj imao slobodu i samovladavinu koja se treba provoditi na tri razine: 1.) u slučaju individualnog *Swaraja*, to je samokontrola ili *swaraj* sam u odnosu na sebe samog, 2.) U slučaju države, to je sloboda Indije od britanske vlasti i 3.) na razini zajednice, to je *gram swaraj* ili sloboda sela.

Gandhi je za postizanje svojih ciljeva prakticirao *Satyagrahu*²⁴ kao način protesta. Takvim je načinom Gandhi zadobio javno povjerenje i naklonost Indijaca. Njegova borba za nezavisnost Indije bila dominantno nenasilna i zasnivala se upravo na nenasilju, Gandhijeva uloga u pokretu za nezavisnost bila je višedimenzionalna. Iako je jedan od ciljeva bio prekinuti britansku vladavinu u Indiji, njegovi su ciljevi bili mnogo širi i ambiciozniji. Tako je jedan od važnih ciljeva bio postizanje *swaraja*, *purna swaraja*

Osnivači Pokreta nesvrstanih su Josip Broz Tito (predsjednik Jugoslavije), Jawaharlal Nehru (premijer Indije), Gamal Abdel Nasser (predsjednik Egipta), Kwame Nkrumah (predsjednik Ghane) i Sukarno (predsjednik Indonezije). Pokret nesvrstanih (The Non-Aligned Movement – NAM) zaživio je na konferenciji u Beogradu u rujnu 1961. godine. Sudjelovalo je 25 nesvrstanih država i tri države promatrači. Temeljna je misao vodilja bila očuvanje svjetskog mira i međusobno pomaganje zemalja u razvoju. Danas pokret broji 114 članica. Hajdarović, M. – Pokret nesvrstanih (2006.), Hrvatski Povjesni Portal (<https://povijest.net/2018/?p=2191>) (Pristupljeno 16.11.2020.)

²³ Kumar Rout, Dhananjaya. Concept of Swaraj and Mahatma Gandhi: A Critical Analysis (<http://magazines.odisha.gov.in/Orissareview/2015/Oct/engpdf/17-22.pdf>) (pristupljeno 22.11.2020.)

²⁴ **Satyagraha**, (Sanskrt i hindi: "nepopustljivost u istini") koncept kojeg je predstavio ranih 20.-ih godina 20. stoljeća Mahatma Gandhi kako bi jasno označio odlučan ali nenasilan otpor zlu. Gandhijeva satyagraha dobila je značajnu ulogu u indijskoj borbi protiv britanskog imperijalizma i bila je prihvaćena i u drugim zemljama od strane prosvjedničkih grupa. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Satyagraha, Encyclopaedia Britannica, 2015. <https://www.britannica.com/topic/satyagraha-philosophy> (pristupljeno 24.12.2020.)

ili potpune nezavisnosti. *Swaraj* se nije odnosio samo na političku vladavinu u Indiji već se odnosio na sve razine društvenog života.

Na individualnoj razini swaraj je vitalno povezan sa sposobnošću nepristrane samoprocjene, neprekidnog samopročišćavanja i rastućim swadeshijem ili samostatnošću. S političkog gledišta swaraj je samouprava, a ne dobra vlada. Za Gandhija je dobra uprava bila zamjena za samoupravu. Swaraj znači kontinuirane napore za neovisnost od vladine kontrole, neovisno radi li se o stranoj ili nacionalnoj vladi. Nadalje, suverenitet naroda zasnovan na čistom moralnom autoritetu. S ekonomskog gledišta, puna swaraj je potpuna ekonomska sloboda za rad milijuna. Prema Gandhiju, swaraj naroda znači zbroj swaraja (samovladavine) individualaca te je objasnio da za njega swaraj znači slobodu i za njegove najzlobnije sunarodnjake. U potpunom smislu, Swaraj je mnogo više od slobode od svih ograničenja samovladavine, samoograničenja i može biti izjednačeno s mokšom ili spasenjem,²⁵

Nadalje, Gandhi je imao ozbiljan plan o postizanju *Swaraja*:

Swaraj neće pasti s neba već će biti plod strpljenja, očuvanja, neprestanog rada, hrabrosti i inteligentnog uvažavanja okoline. Također je primjetio da swaraj znači sveobuhvatnu organizacijsku sposobnost, probaj u sela isključivo za službu seljacima, drugim riječima to bi značilo nacionalno obrazovanje, odnosno obrazovanje masa.²⁶

Kumar Rout (2015;17) je obrazložio da su u *gandhijevskom* diskursu savjesnost, mobilizacija i osnaživanje, koji čine narod sposobnim - odlučujući čimbenici koji im daju moć za suprostavljanje. Prema njemu, Gandhi je istaknuo:

Pravi swaraj će doći, ne preuzimanjem vlasti već preuzimanjem sposobnosti svih da se odupru autoritetu kada su zlostavljani. Drugim riječima, Swaraj će se

---

²⁵ Vidi: Kumar Rout, Dhananjaya. Concept of Swaraj and Mahatma Gandhi: A Critical Analysis (<http://magazines.odisha.gov.in/Orissareview/2015/Oct/engpdf/17-22.pdf>), 2015. 17 (pristupljeno 22.11.2020.)

²⁶ Vidi: isto

postići obrazovanjem masa do njihovih mogućnosti da reguliraju i kontroliraju autoritete. ²⁷

Za Gandhija je politička sloboda naroda bila glavni uvjet za postizanje *swaraja*. Prema Rautu, iako je Gandhi otvoreno surađivao s Indijskim nacionalnim kongresom, drugi vođe Kongresa i Gandhi često su se razilazili u mišljenjima pogotovo na filozofskom i ideološkom planu. Gandhi je opisao svoju ideju *Swaraja* u djelu *Hind Swaraj*, ali te njegove ideje nisu bile prihvatljive Nehruu i drugim vođama Kongresa koji su ih smatrali potpuno nerealnima. Gandhiju je bilo važnije ponovno izgraditi Indiju i vratiti joj prijašnji sjaj nego privesti kraju kolonijalnu vlast u Indiji. (Kumar Rout. 2015:18). Za Gandhija je *swaraj* predstavljao kraj svih oblika dominacije, tlačenja, segregacije i diskriminacije, a to se moglo postići ekonomskom obnovom ruralne Indije kroz promicanje različitih programa koji su bili usmjereni prema indijskim ruralnim područjima, gdje je bila razvijena proizvodnja *khadija*²⁸ i drugih seoskih proizvoda. Kako bi se ti programi mogli ostvariti, Gandhi je smatrao da je potrebno osnovati udruge koje će se time baviti, a glavnu je ulogu trebao imati Indijski nacionalni kongres. Međutim, Kongresu je glavna briga bila kako postići političku nezavisnost. Budući da je Kongres bio koncentriran na politička pitanja, Gandhi je osnovao nekoliko udruga koje su trebale biti nositelji programa, a to su *All India Spinners Association (AISA)*, *All India Village Industries Association (AIVIA)*, *Harjan Sewak Sangh*, itd. ²⁹

Kroz te organizacije, Gandhi je pokrenuo veliki program ruralne obnove kako bi se osnažio potlačeni narod. Te su organizacije prvenstveno bile orijentirane na socijalne promjene kroz svoje volonterske akcije na najnižim razinama. Ipak, to ne znači da su bile protiv političkog razvoja. S druge strane, razvili su ono što je kasnije postalo poznato kao politika mase i opća politika, koja je zauzvrat pomogla u stabilizaciji lokshakti ili moći naroda. Naravno, konstruktivni radnici su se suzdržavali od direktnih političkih borbi. Ipak, u presudnim situacijama Gandhi ih je angažirao za političku mobilizaciju. Na primjer, sedamdeset i devet

---

²⁷ Vidi: isto

²⁸ Tkanina, ručno rađena od prirodnih vlakana, najčešće pamuka.

²⁹ Vidi: Kumar Rout, *Dhananjaya. Concept of Swaraj and Mahatma Gandhi: A Critical Analysis* (<http://magazines.odisha.gov.in/Orissareview/2015/Oct/engpdf/17-22.pdf>), 2015. 18 (pristupljeno 22.11.2020.)

Gandhijevih volontera u Maršu soli prema Dandiju su svi bili konstruktivni radnici. Kada je Gandhiji pokrenuo individualnu satyagrahu, radnik Vinoba, najistaknutiji konstruktivni radnik, bio je izabran kao prvi satyagrahi. Gandhi je imao viziju konstruktivnog rada kao programa obuke za nenasilne prosvjednike ili satyagrahije. Zagovarao je široku upotrebu konstruktivnog programa za pripremu povoljnog okruženja za pokretanje Satyagrahe. ³⁰

Nadalje Kumar Rout (2015:18) navodi kako je Gandhi htio pretvoriti Kongres iz političke stranke u stranku konstruktivnog rada (Constructive work organisation). Predložio je da se promijeni i ime stranke iz Indijskog nacionalnog kongresa u *Lok Sewak Sangh* kako bi se ljudi aktivirali za rad i borbu za *swaraj*. Međutim, vođe stranke nisu imali namjeru pokleknuti pred Gandhijevim zahtjevima. ³¹

Na kraju Kumar Rout (2015:21) zaključuje da Gandhijev cilj potpune implementacije *Swaraja* nije bio uspješan u Indiji. Organizacije i udruge koje je osnovao na neki su način bile preteča i uzori za razne pokrete, volonterske organizacije i neke nevladine udruge koje su osnovane u različitim dijelovima Indije.

2.4.2. Pokret nesuradnje

Nakon Prvog svjetskog rata, indijski muslimani bili su ljuti nakon što su shvatili da je njihova lojalnost kupljena lažnim obećanjima o velikodušnom postupanju prema Turskoj gdje se nalazio osmanski kalif kojeg su indijski muslimani su smatrali simbolom jedinstva među muslimanskom zajednicom u Indiji i smatrali ga duhovnim vođom. Britanci nisu imali namjeru ispuniti obećanje, a indijski muslimani su shvatili da osmanski kalif neće zadržati nikakvu kontrolu nad svetim mjestima, iako je njegova dužnost kao kalifa ta mjesta štiti. Uskoro, više ni oni koji su podržavali britansku vlast nisu mogli previdjeti te događaje. Vođama kalifatskog pokreta³² rečeno je kako više ne bi trebali ništa očekivati. U svibnju 1920. potpisan je Mirovni ugovor u Sevresu što je jasno označavalo raspad turskog carstva.

---

³⁰ Vidi: isto

³¹ Vidi: isto

³² Eng. Khilafat Movement ili Caliphate Movement

Gandhi koji je bio u bliskom kontaktu s vođama kalifatskog pokreta, pozvan je na konferenciju kalifata. Bio im je naklonjen zbog toga što su britanci prekršili povjerenje dajući obećanja koja nisu imali namjeru ispuniti. Predložio je Khilafatu da prihvate program nenasilne nesuradnje u znak prosvjeda protiv njihova ponašanja, koji je i prihvaćen u potpunosti.

Pokret je službeno pokrenut 1. kolovoza 1920. godine nakon što je prošao rok koji je Gandhi dao potkralju u svom pismu 22. lipnja iste godine.

Iste godine, u rujnu, Indijski nacionalni kongres sastao se u Kalkuti i prihvatio pokret nesuradnje kao svoj. Program pokreta nesuradnje u svojim je granicama sadržavao i točku o predaji titula i počasti, bojkot škola i fakulteta povezanih s vladom, sudova, strane odjeće i mogućnost da se proširi na ostavku civilnih službenika te veliku građansku neposlušnost u vidu ne plaćanja poreza.

Organizirane su nacionalne škole, panchayati koji bi riješavali eventualne nesporazume, poticalo se tkanje i ljudi su poticani da održavaju hinduističko-muslimansko jedinstvo, da se odreknu nedodirljivosti i provode strogu ne nasilnost.

Gandhi je bio svjestan da tako sveobuhvatan pokret ne može kontrolirati Indijski nacionalni kongres stoga su organizirani kongresni odbori.

Pokret nesuradnje polučio je veliki uspjeh diljem zemlje. U prvom mjesecu pokreta, tisuće studenata napustilo je škole i koledže i pridružilo se više od 800 nacionalnih škola i koledža koji su cvali diljem zemlje. Bojkot obrazovanja posebno je bio uspješan u Bengalu gdje su studenti štrajkom pokušali natjerati matične institucije da se odvoje od vlade.

Bojkot pravosuđa od strane odvjetnika nije bio uspješan kao bojkot obrazovanja, ali veliki odvjetnici tog vremena, kao što su C.R. Das, Motilal Nehru, Vallabhai Patel i mnogi drugi, odrekli su se svojih praksi i njihova je žrtva postala izvor inspiracije za mnoge odvjetnike u drugim dijelovima zemlje.

Najuspješniji dio pokreta nesuradnje bio je bojkot stranog tekstila i odjeće. Volonteri su odlazili od kuće do kuće i sakupljali odjeću sašivenu od platna izrađenog u Britaniji i cijele bi se zajednice okupljale kako bi se napravila lomača. Vrijednost uvozne odjeće je pala sa Rs. 120 krora na Rs. 57 krora od 1921. do 1922.

U srpnju 1921. godine, novi izazov je stavljen pred vladu. Mohammed Ali Jinnah, objavio je na kongresu *All India Khilafat* u Karachiju da je vjerski neoprostivo za sve muslimane da nastave biti dio britanske vojske, te je zatražio da se to prenese svakom muslimanu u vojsci. Rezultat toga bilo je njegovo uhićenje. Ipak, 4. listopada, četrdeset i sedam kongresnika, uključujući i Gandhija, objavilo je manifest koji je ponavljao Jinnine riječi. Dan kasnije je i Kongresni radni odbor donio istu odluku na sastancima održanima diljem zemlje. Vlada je bila primorana ignorirati cijeli incident i prihvatiti zadobiveni udarac.

Sljedeći dramatični događaj bio je onaj za vrijeme posjete princa od Walesa koji je započeo 17. studenog 1921. godine kada je princ sletio u Bombay. Gandhi se obratio skupu u Elphinstone mlinu čiji je vlasnik bio nacionalist Umar Shobhani, i zapalio lomaču od strane odjeće. Nažalost, na ulicama su se susreli sudionici Gandhijevog sastanka i oni koji su sudjelovali na ceremoniji dobrodošlice za princa od Walesa. Izbili su nasilni prosvjedi, u kojima su parsiji, kršćani i anglo indijci postali mete jer su prepoznati kao rojalisti. Policija je upotrijebila pištolje kao sredstvo suzbijanja prosvijeda, i trodnevni neredi su rezultirali u pedeset i devetero poginulih. Mir je ponovno uspostavljen tek nakon Gandhijevog trodnevnog štrajka glađu. Cijela situacija je Gandhija ostavila i vrlo zabrinutog zbog mogućnosti ponovnog izbijanja nereda i nasilja zbog sankcioniranja građanskog neposluha.

Uskoro, zbog nereda, vlada je zabranila javna okupljanja, uvela cenzuru u novine, a ponoćne racije na urede Kongresa i Khilafata postale su uobičajene. Tadašnji potkralj, lord Reading povukao se iz pregovora s Gandhijem u vezi prekida prosvjeda. Uvjeti pregovora koje su britanci ponudili značili bi žrtvovanje vođa pokreta Khilafat, što je Gandhi kategorički odbijao.

Na Gandhija se počeo vršiti pritisak da se započne faza građanskog neposluha budući da je potkralj ignorirao Gandhijevo pismo u kojem je najavio da će, ako vlada ne ukine zabranu na građanske slobode i ne oslobodi političke zatvorenike, biti primoran započeti masovni građanski neposluh.

Potkralj je bio potpuno nezainteresiran za Gandhijeve prijetnje, stoga je građanski neposluh započeo u mjestu Bardoli, u okrugu Surat dok će ostatak zemlje biti discipliniran i tih kako bi sva pozornost bila na Bardoliju. Ipak, prošlo je šest godina prije no što je u Bardoliju započeo pokret neplaćanja poreza.

05. veljače 1922. godine održana je procesija kongresa i pripadnika kalifatskog pokreta u Chauri-Chauri u Ghorakpuru, u Uttar Pradeshu.

Neki članovi povorke, koji su bili iziritirani ponašanjem policije su ih napali. Policija je počela pucati zbog čega se cijela povorka obrušila na njih. Policija se pokušala spasiti skrivanjem u postaji koju je bijesna rulja zapalila. Oni policajci koji su uspjeli pobjeći su bili uhvaćeni i bačeni u vatru. Ukupno dvadeset i dvojica policajaca su poginula.

Čuvši za incident, Gandhi je odlučio prekinuti pokret nesuradnje budući da su svi prosvjedi počeli postajati iznimno nasilni. Uvjerio je Kongres da ratificira njegovu odluku o raspuštanju pokreta nesuradnje te je 12. veljače, sedam dana nakon incidenta, pokret i službeno ugašen³³.

---

³³ Chandra, B; India's struggle for Independence 1857-1947. 2016. Penguin Books. str. 175-179

2.5. Muslimanska liga

Godine 1906. u Dhaki osnovana je Sveindijska muslimanska liga (All India Muslim League). Cilj muslimanske lige bio je zaštititi politička prava indijskih muslimana. Osnivači Muslimanske lige bili su bogati zemljoposjednici i viši staleži indijskih muslimana. Podržavali su podjelu Bengala i zahtjevali odvojena glasačka tijela i posebna mjesta za muslimane u državnim službama, kao i posebnu zaštitu i poboljšanje političkih prava i interesa muslimana.

Ideja o nezavisnoj *Indijskoj muslimanskoj državi* prvi je puta spomenuta, u nekom značajnijem kontekstu, 1931. godine na godišnjoj sjednici Muslimanske lige. Na toj je sjednici predsjednik Lige Muhammad Iqbal, najavio formiranje ujedinjenih sjeverozapadnih indijskih muslimanskih država kao sudbinu muslimana. (Hay 2006:52)

Dvije godine kasnije, 1933. grupa muslimana je Iqbalov prijedlog odvela malo dalje. Objavili su pamflet naslovljen *Sada ili nikada*, u kojem ne samo da su predložili granice indijske muslimanske države, već su joj dali i ime *Pakistan*. (Hay 2006:52)

Ipak, Jinnah je u to vrijeme bio glavni u naporima da muslimani i hinduisti ostanu ujedinjeni u svojim naporima da se riješe britanske vladavine. 1933. godine je izjavio da je Pakistan *nemoguć san*.

Ipak, kako dalje navodi Hay, Jinnah je prezirao moć kojom je raspolagao Gandhi i posebno je bio zabrinut što se činilo da Gandhi želi nezavisnu Indiju kojom vladaju hinduisti, neovisno o Gandhijevim tvrdnjama o vjerskoj i kulturnoj toleranciji, i smatrao je da će muslimanska zajednica biti gurnuta na margine indijskog društva.

Prije rađanja ideje o *dvije nacije*, Muslimanska liga je pozivala na jedinstvo između hinduističke i muslimanske zajednice u ujedinjenoj i nezavisnoj Indiji. Tek 40.-ih godina 20. stoljeća javila se ideja o posebnoj muslimanskoj državi koja bi bila odvojena od Indije. Razlog tome bio je strah indijskih muslimana da će nezavisnu Indiju voditi hinduisti.

Mohammed Ali Jinnah bio je uvjeren kako će muslimanska država na indijskom potkontinentu biti jedini način čuvanja prava muslimana i muslimanskog načina života. Nije se toliko bojao vjerskih progona muslimana, već se bojao isključenja muslimana na svim razinama napredovanja u Indiji, što bi se dogodilo s dolaskom moći zbog

strukture i organizacije hinduističkog društva. Kako bi zaštitio od takve opasnosti, organizirao je kampanju diljem zemlje kako bi upozorio svoje suvjernike o opasnosti njihova položaja i pretvorio je Muslimansku ligu u moćan instrument u ujedinjenju muslimana u posebnu naciju.³⁴

Muhammed Ali Jinnah prije no što se pridružio muslimanskoj ligi, bio je član Indijskog nacionalnog kongresa. 1913. godine, priključuje se muslimanskoj ligi. Njegov je cilj bio ujediniti sve muslimane i muslimanske stranke pod Muslimanskom ligom, a potom je i zatražio da Kongres i vlada priznaju ligu kao jedinog predstavnika muslimana u zemlji. (Pandey 1969:147)

Zbog teritorijalne udaljenosti provincija koje su trebale postati nezavisnim muslimanskim državama, mnogi nisu ozbiljno shvaćali Jinnin plan, ali je imao podršku Britanaca. Ipak, na izborima koji su se održali te iste 1940. godine, muslimanska liga u pakistanskim provincijama nije osvojila sva muslimanska mjesta, ali ih je osvojila više nego 1937. godine. (Pandey 1969:174) Iako je na tim izborima je potvrđeno da će provincije imati veliki stupanj autonomije, iskazana je i velika moć Kongresa – Kongres je osvojio 70% glasova i osnovao lokalne vlade u sedam pokrajina. (Hay 2006:55)

Do kraja 1938. godine, Jinnah je uspio ujediniti sve bitnije muslimanske stranke pod okriljem Lige, gradeći političku snagu koja je potencijalno mogla parirati Kongresu.

Nehru i drugi politički vođe odbili su prihvatiti Jinnine tvrdnje da sada Muslimanska liga predstavlja indijske muslimane, budući da je sam Kongres brojao više desetaka tisuća muslimana u svojim redovima. (Hay 2006:56)

Ipak, događaji Drugog svjetskog rata bili su ti koji su učvrstili raskol između Kongresa i Lige, a Jinnina tvrdoglavost, prema Hayu (2006:56), je ta koja je osigurala sklonost Lige prema podjeli.

Na sjednici Lige u Lahoreu 1940. godine, Jinnah je uvjerio Ligu da donesu tzv. Pakistansku rezoluciju u kojoj je stajalo da „ako je britanska vlada zaista iskrena u nastojanjima da očuva mir i blagostanje svih stanovnika potkontineta, jedini smjer u

---

³⁴ Husain, Mahmud. "Mohammed Ali Jinnah". *Encyclopedia Britannica*, 21 Dec. 2021, <https://www.britannica.com/biography/Mohammed-Ali-Jinnah>. (pristupljeno 06.05.2022)

kojem je moguće ići je da dozvole dvijema velikima nacijama odvojene domovine dijeleći Indiju na autonomne nacionalne države (Hay 2006:56).

Iznesen je zahtjev da se područja s većinskim muslimanskim stanovništvom u sjeverozapadnim i istočnim područjima trebaju ujediniti kao nezavisne države (Pandey 1969:155). Ako će nezavisnu Indiju voditi hinduisti, jedina prava alternativa za Jinnu bila je odvojena nacija – Pakistan kojeg je ranije odbijao. Nehru i muslimanski predstavnici u Kongresu, kao što su Maulana Azad i Abdul Ghaffar Khan, glavni službenici sjeverozapadne provincije i bliski Gandhijevi suradnici, nisu podržavali Jinnine strahove. Tvrdili su da je Kongres, koji se sastoji i od desetaka tisuća muslimana, predstavnik cijele Indije, a ne samo hinduista. (Hay 2006:46)

Sada kada je Jinnah postavio svoje zahtjeve, budući da su se indijski muslimani s njima slagali, Kongres i britanci su se morali prilagoditi. Nakon sjednice u Lahoreu, britanski tajnik za Indiju Lord Zetland je Domu lordova rekao da se ujedinjena Indija može postići samo dogovorom između indijskih zajednica i da Britanija ne može nametati ustav muslimanima.

S druge je strane, Zetlandova zamjena – Leo Amery bio mišljenja da, s obzirom na rat, Indijska nezavisnost mora biti postignuta što je prije moguće, a uloga Britanije je da djeluje kao medij u tom procesu i moderator između Kongresa i Lige, odnosno između Nehrua i Gandhija s jedne strane i Jinne s druge.

Godine 1942., na drugu obljetnicu sastanka u Lahoreu, Jinnah je organizirao masovno okupljanje pod nazivom *Pakistan day*, a zadobio je masovnu podršku indijskih muslimana koju nisu mogli ignorirati niti Britanci niti Kongres.

Bio je izuzetno uspješan u pregovorima i uspio je uvjeriti Ameryja i dva britanska potkralja Lorda Linlithgowa i Lorda Wavella da Kongres zapravo ne može predstavljati interese svih Indijaca i da je Liga pravi predstavnik četvrtine indijske populacije koja se izjašnjava kao muslimani, stoga su morali biti primorani prihvatiti da Muslimanska liga mora biti faktor u svim pregovorima za neovisnost, a to je značilo prihvatiti mogućnost podjele i nastanka Pakistana.

U travnju 1944. godine, Chakravarty Rajagopalachari, Gandihjev bliski suradnik, ponudio je Jinni da, ako Liga podrži Kongres u zahtjevima za neovisnost, Kongres kao nagradu prihvati Pakistan.

Krajem Drugog svjetskog rata, organiziran je sastanak u Simli koji se trebao pretvoriti u pregovore za neovisnost. Sastanak je propao jer je Jinna odbijao prihvatiti politički status Maulane Azada – muslimanskog predsjednika Kongresa, tvrdeću da ni jedan muslimanski vođa ne može izražavati svoje stavove ako nije član Lige.

Godine 1946. sir Stanford Cripps zaključio je da postoje samo dva rješenja koja će biti prihvatljiva i Ligi i Kongresu, a oba su značila priznavanje Pakistana. Jedno rješenje bilo je da se organizira centralizirana uprava koju bi vodila *Sveindijska unija*, a područja bi bila podjeljena na većinski muslimanska i većinski hinduistička te države kojima još vladaju lokalni kraljevi. Drugo rješenje bilo je podijeliti Indiju na Hindustan i Pakistan, a državama kojima vladaju lokalni kraljevi ostaviti na izbor žele li se pridružiti novim državama ili će ostati nezavisni.

To nije bio plan koji je Jinna bio spreman prihvatiti i uskoro su izbili neredi u Kalkuti. Ubijeno je pet tisuća ljudi, a ranjeno na desetke tisuća.

3. Podjela Indije

U ožujku 1947. godine, u Indiju je stigao novi potkralj, Lord Luis Mountbatten. Njegov zadatak je bio hitno započeti pripreme za indijsku neovisnost, iako konkretnog plana za to još nije bilo.

Razgovori s važnim političkim vođama, uvjerali su ga kako je nastanak Pakistana nezibježan, a kongresni vođe došli su do istog zaključka.

Potporna koju je dobila ideja o zasebnoj *Pakistanskoj naciji* bila je toliko snažna da je dovela do stvaranja arbitrarnih geografskih granica koje su bile stvorene od dva potpuno odvojena dijela – jedan dio na krajnjem sjeverozapadu, a drugi na krajnjem sjeveroistoku.

2. lipnja 1947. godine, Mountbatten se susreo s Nehruom i Jinnom kako bi razgovarali o britanskom planu za podjelu Indije, također, uključio je i predstavnika zajednice sikha Baladev Singha. Pripremljen je i dokument pod nazivom *Administrativne posljedice podjele* u kojem se raspravljalo o posljedicama podjele vladinih ureda i posjeda, nacionalnog duga i oružanih snaga.

Plan za podjelu Indije postao je javan 3. lipnja, međutim u javnosti još uvijek nije bilo specificirano gdje će se točno nalaziti granice Indije i Pakistana, a podjela je najavljena na konferenciji za novinare. Rečeno je kako Britanija neće predati vlast u lipnju 1948. godine, kako je bilo prvo planirano, čak niti krajem 1947. godine, već 15. kolovoza 1947. Britanskom parlamentu *Indijski zakon o nezavisnosti* predstavljen je 4. srpnja iste godine.

Brzina kojom su britanci odlučili napustiti Indiju, ostavila je malo vremena da se dogovore praktični dijelovi oko podjele.

Komisije i odbori koji su bili uključeni u radne planove oko podjele, pokušali su doći do rješenja o podjeli vladine imovine. Nakon mogih razgovora dogovoreno je da će Indija preuzeti 82.5 posto nacionalnog duga, a Pakistan 17.5 posto. (Hay 2006:74) Zaposlenici u državnim službama uglavnom su ostali na svojim pozicijama, dok su oni koji su radili za centralnu administraciju, mogli izabrati između Indije i Pakistana.

Podjela oružanih snaga nije prošla glatko kao podjela imovine. Iako je materijalna imovina podjeljena prema formuli prema kojoj je podjeljena i druga vladina imovina, većina vojnika bili su podjeljeni prema vjeri.

Podjela granica bila je potpuno druga priča. S jedne strane bio je Punjab, a s druge Bengal koji su trebali biti podjeljeni na muslimanski i hinduistički dio. Da bi se ucrtale granice, Mountbatten je organizirao dva odbora za podjelu granica. Uz to, doveo je i londonskog suca Cyirila Radcliffea koji o Indiji nije znao gotovo ništa.

Radcliffe i odbori za granice koji su bili sačinjeni od prominentnih indijskih sudaca izabranih od strane Kongresa i Lige, sastali su se na Mountbattenovom imanju u Delhiju. Uskoro je Radcliffe shvatio kako je podjela granica prema religijskoj pripadnosti gotovo nemoguća zbog silne rasporstranjenosti zajednica po Indiji. Neka su područja imala jasno većinsko stanovništvo, dok su u selima u Punjabu zajednice muslimana, hinduista i sikha stoljećima živjele jedne pored drugih i mnogi će se naći unutar granica države u kojoj ne žele živjeti ili čak neće biti dobrodošli.

Podjela Punjaba tako je predstavljala posebnu opasnost, pogotovo za sikhe. Iako su sačinjavali samo 2 posto ukupne indijske populacije, Punjab je tradicionalno bio njihova domovina i većina sikha je živjela na tom području. Pojavio se strah da će sikhi ipak završiti u granicama nove muslimanske države, iako su jasno izrazili želju da ostanu u Indiji.

Napokon, 13. kolovoza odbor za granice i Radcliffe predstavili su svoje rješenje Mountbattenu, a Radcliffe se vratio u Britaniju. Mountbatten je odlučio zadržati granice tajnom sve do trenutka postizanja nezavisnosti. Bojao se, ne samo mogućih nereda, već da će vijesti o granicama splasnuti entuzijazam proslave nezavisnosti, a uskoro će to biti problem Indijske i Pakistanske vlade, a ne Britanske.

S postavljenim i određenim granicama, Mountbatten se pripremao za povlačenje Britanije iz Indije i pripremu proslave nezavisnosti Indije i Pakistana. 13. kolovoza otputovao je u Karachi, glavni grad Pakistana, gdje se susreo s Jinnom koji je jednoglasno izabran za predsjednika i gdje je sudjelovao na proslavi nezavisnosti Pakistana. Oprostio se u ime Britanije i izrazio nadu da će Indija i Pakistan biti u dobrim odnosima.

Ipak, na sjednici ustavotvorne skupštine Jinnah je održao govor ističući da će Pakistan biti država s potpunom vjerskom slobodom i tolerancijom, a ne islamska država kako su se mnogi bojali. Tvrdio je da je njegova glavna vodilja pravda i potpuna nepristranost.

U Delhiju, glavnom gradu Indije, proslava je započela nakon ustavotvorne skupštine na kojoj je Nehru održao svoj poznati govor. Planirana povorka Nehrua, Mountbattena i drugih vođa kroz Delhi bila je onemogućena zbog velikog broja ljudi koji su se okupili na ulicama.

U 17 sati, 16. kolovoza 1947. godine, Mountbatten je otkrio granice koje je ucrtao Radcliffe Indijskim i Pakistanskim predstavnicima. Predstavnicima nisu bili zadovoljni dodjeljenim granicama budući da su smatrali kako su neki teritoriji trebali pripasti njima. Iako Kalkuta, Lahore i Amritsar nisu bili iznenađenje, sikhi su bili razočarani jer su mnoga njihova sveta mjesta pripala Pakistanu, Indijski vođe su bili nezadovoljni što su uglavnom budistička središta u istočnom Bengalu pripala Pakistanu, dok je Jinnah bio razočaran time što je okrug Gurdaspur pripao Indiji, neovisno o tome što je ranije upozorio Mountbattena da bi tako nešto moglo imati ozbiljne posljedice za odnose između Pakistana i Velike Britanije.

Javnosti su granice otkrivene dan kasnije, 17. kolovoza 1947. godine. Unutar nekoliko tjedana, 11.5 milijuna ljudi napustilo je svoje domove. Migracije su bile popraćene nemirima u kojima je poginulo na stotine tisuća ljudi.

Mnogi Indijci i Pakistanci, pogotovo oni koji su živjeli u Punjabu, njih gotovo 10 milijuna emigriralo je ili u Indiju ili u Pakistan.

3.1. Neredi za vrijeme *Podjele*

Iako su nemiri izbijali i prije same objave granica i podjele Indije i Pakistana, nakon 16. kolovoza 1947. godine, nemiri i nasilje postali su svakodnevnica.

Muslimani s indijskih područja emigrirali su za Pakistan, a hinduisti i sikhi s pakistanskih u Indiju. Podjela je samo služila kao ohrabrenje za konflikte između zajednica.

U selima su muslimani bili dužnici hinduistima, često su bili dužni za sjeme, gnojivo i druge resurse. Odjednom su shvatili kako se mogu osloboditi dužničkog ropstva protjerujući hinduiste u Indiju ili ih jednostavno mogu ubiti.

Sikhi su, s druge strane, prizvali u sjećanje ugnjetavanja njihovih osnivača iz 17. stoljeća, od strane muslimanskih kraljeva i sada su smišljali osvetu.

Također, aspekti religije kao što su prehrambena ograničenja, odjeća i blagdani, počeli su predstavljati opasnost i prijetnju.

Pohlepa je također odigrala veliku ulogu u neredima. S obje strane granice ljudi su vidjeli priliku prisvojiti imovinu onih koji su odlazili, a izbjeglice su se našle u opasnosti od lopova koji su željeli njihovo zlato, nakit i druge vrijednosti. Pljačke su se često pretvarale u silovanja i ubojstva.

Ciklus nasilja bio je van kontrole i indijski, pakistanski i britanski vođe uvidjeli su da ne mogu ništa učiniti dok se nemiri ne smire sami od sebe.

Od 16. do 19. kolovoza, izbili su veliki neredu u Kalkuti, a uskoro su uslijedili i neredi u Bombayu. Također, neredi u Noakhaliu eruptirali su u seriju krađa, silovanja, nasilnog preobraćanja i ubijanja. Na tisuće hinduističkih izbjeglica pobjegli su prema Kalkuti i Bihar.

Među najjezivijim nasilnim događajima, svakako su takozvani *vlakovi duhova*. Izbjeglice koje su trebale preći iz Lahorea u Amritsar kao sredstvo prijevoza odabrali su vlak. Napadači su lako mogli zaključiti tko se u vlaku nalazi, samo iz smjera u kojem je vlak putovao. Napadači su naučili kako zaustaviti vlakove na vrlo jednostavan način – postavivši kravu na tračnice. Kada bi se vlak zaustavio, pljačkali bi, silovali i ubijali izbjeglice u vlaku. Nije bilo neobično da vlakovi puni leševa stignu na stanice u Lahoreu i Amritsaru. Rijetko bi se događalo da je u takvim vlakovima bilo preživjelih zbog čega su i dobili naziv *vlakovi duhova*.

Početak siječnja 1948. godine, neredi su se počeli smirivati, a Gandhi je započeo svoj štrajk glađu zahtjevajući prestanak nasilja i potpuni mir između Indije i Pakistana.

Gandhi je ubijen 30. siječnja 1948. godine, a ubio ga je hinduistički fundamentalist Nathuram Godse.

Muhammad Ali Jinna umro je od posljedica raka 1. rujna 1948. godine.

4. Knjževnost *Podjele*

Podjela Indije postala je jedna od glavnih tema književnih djela u kasnim 40. godinama 20. stoljeća, pogotovo na područjima koja su najviše propatila zbog nemira, kao što su Punjab, Uttar Pradesh, Bengal i Bihar.

Napisane su brojne priče, pripovijetke, romani i poezija na hindskom, urdskom, benglaskom, pandžabskom i engleskom. (Prakash; 2009:2)

U 50. i 60. godinama 20. stoljeća objavljena su brojna djela tematski usko vezana uz *Podjelu* na engleskom. Među njima i jedan od najvažnijih romana *Train to Pakistan* (1956) autora Kushwanta Singha. Osim toga, objavljeno je i djelo Balachandre Rajana *The Dark Dancer* (1959), potom djelo A Bend in the Ganges (1964) autora Manohara Mulganokara. U narednih dvadesetak godina, na engleskom su još objavljena djela *Djeca Ponoći* (1982) Salmana Rushdiea te djelo *Ice Candy Man* (1988) autora Bapsija Sidhwe. Ta su djela naglašavala suptilnu promjenu moći između dvije zajednice za vrijeme podjele. (Prakash 2009:2)

Djela kao što su *Train to Pakistan* i *Djeca ponoći* dobila su i svoju ekranizaciju.

Brige istočno pakistanskih autora prije 1971. godine bili su ponešto drugačiji od briga sjeverno indijskih autora i onih zapadno pakistanskih. Dok je Abdul Fazil u svojem djelu *Ranga Prabhat* iz 1957. godine istraživao preklapanja islama i socijalizma, Abu Rushd je u svom djelu *Nongor* (1967.) dao kritiku rastućeg procjepa između istočnog i zapadnog Pakistana. (Prakash 2009:2)

Literarno stvaralaštvo na hindskom i urduu bilo je puno plodnije. Kratke priče Krishana Chandra, Rajindera Singh Bedija, Saadata Hasana Manta, Bhishama Sahnija, Agyeye, Vishnu Prabhakara, Krisne Sobti i drugih počele su se pojavljivati već u 40. godinama.

U 70. godinama 20. stoljeća ponovno je počeo rasti interes za književne teme vezane uz *Podjelu*. Kao jedan od glavnih razloga Prakash navodi rastuću polarizaciju između zajednica u Indiji.

5. Vlak za Pakistan

5.1. O Autoru

Khushwant Singh indijski je autor, odvjetnik, diplomat, novinar i političar. Točan datum njegova rođenja nije poznat. U to vrijeme, datumi rođenja nisu se zapisivali, a datum 2. veljače 1915. je odlučio njegov otac prilikom upisa u Modern School u Novom Delhiju. Njegova je baka tvrdila da je rođen u kolovozu zbog čega je on sam kasnije promijenio datum svog rođenja u 15. kolovoza 1915. godine.

Rođen je u Hadaliju, okrugu Khushab u Punjabu, koji se nalazi u današnjem Pakistanu.

Godine 1920. upisuje Delhi Modern School, gdje je bio do 1930. kada upisuje St. Stephen's College u Delhiju. 1932. upisuje Government College u Lahoreu gdje je zaslužio svoju B.A. diplomu 1934. godine. Nakon toga se zaputio u London gdje je studirao pravo na King's Collegeu.

Godine 1939. započinje raditi kao odvjetnik u Lahoreu na sudu. 1974. pridružio se Indian Foreign Service gdje je radio kao službenik za informacije u Torontu, Kanadi. 1951. godine pridružuje se Sveindijskom radiju kao novinar. Nakon 1956. kada odlazi iz Ureda za masovnu komunikaciju UNESCO-a, kojemu se pridružio 1954., okreće se uredničkim poslovima. Osnovao je i uređivao *Yojanu* – dnevnik indijske vlade, *Illustrated Weekly of India*, *The National Herald* te je bio glavni urednik *Hindustan Timesa* na preporuku Indire Gandhi. Napisao je više od 50 raznih djela, što romana, a što kratkih priča te scenarij za jednu televizijsku dramu.

Od 1980. do 1986. godine bio je član Rajya Sabha, gornjeg doma indijskog parlamenta. Dobio je nagradu Padma Bushan 1974. godine za službu domovini, međutim tu nagradu je vratio 1984. godine u znak protesta protiv Operacije Plava Zvijezda kada je pod opsadu stavljen zlatni hram u Amritsar.

Godine 2007. nagrađen je nagradom *Padma Vibhushan* – drugim najvišim odličjem koje se dodjeljuje civilnom stanovništvu.

Iako je bio pripadnik zajednice Sikha, za sebe je govorio da je agnostik, a posebno se borio protiv organizirane religije. Nije vjerovao u reinkarnaciju nego je prihvaćao da je smrt kranja točka života.

Umro je 20. ožujka 2014. godine u Delhiju u dobi od 99 godina. ³⁵

5.2. O djelu *Vlak za Pakistan*

Mano Majra malo je selo u kojem živi oko sedamdesetak obitelji. Od tih sedamdesetak obitelji, samo je jedna hinduistička dok su ostale, podjednake u broju sikhske i muslimanske. Stanovnici sela prijatelji su i braća, koji žive u slozi i međusobnom uvažavanju. Dani i dnevni rasporedi svih mještana su određeni prema dolascima i odlascima vlakova, što ekspresnih putničkih vlakova koji voze na ruti Delhi-Lahore i Lahore-Delhi, što teretnih vlakova.

Mir i spokoj mještana Mano Majre remeti ubojstvo Lala Ram Lala, seoskog lihvara.

Dok su bježali s mjesta zločina, kriminalac Malli iz susjednog sela i njegova banda, prolaze uz kuću Jugguta „Jugge“ Singha, njihova zakleta neprijatelja. Bacaju pred njegovu kuću ukradene staklene narukvice, zbog čega će policija osumnjičiti Juggu za ubojstvo.

Jugga je za vrijeme ubojstva, iako su mu bili zabranjeni izlasci noću, bio sa svojom draganom Nooran, kćeri seoskog imama, u polju. Jugga i Nooran su čuli pucnjeve i dok su ležali u mraku, uz njih su prošli Malli i njegova banda.

U selo, dan prije zločina, dolazi Hukum Chand, okružni načelnik i porezni inspektor. Raspituje se o nemirima. Seljani Mano Majre još uvijek nisu ni svjesni da su Britanci napustili Indiju i da je ona sada podjeljena na Indiju i Pakistan.

Toga dana je tražio da mu se dovede zabava za tu večer, kada upoznajemo Haseenu, mladu muslimansku djevojku. Dok provodi večer s njom, Hukum Chand također čuje pucanj.

Sljedeće jutro u Mano Majru stiže vlak iz Delhija za Lahore. Iz vlaka izlazi dvanaest policajaca i podinspektor, kao i jedan mladić.

Mladić Iqbal smještaj traži u seoskoj Gurudwari, zbog čega se pretpostavlja da je sikh. Svećenik Meet Singh ga imenuje Iqbal Singh, što on ni u jednom trenutku nije

---

³⁵ Kushwant Singh. Internet. https://en.wikipedia.org/wiki/Khushwant_Singh (pristupljeno 24.10.2022)

zanimajao. Štoviše, kroz cijeli roman Iqbali ni jednom riječju nije spomenuo svoju religijsku pripadnost.

Uskoro policija za ubojstvo uhiti Jugguta i Iqbala, iako Iqbala prepoznata podinspektor budući da su došli istim vlakom u selo.

Uskoro se poremeti raspored dolaska i odlaska vlakova. Za mještane Mano Majre to stvara veliki problem, jer su vlakovi određivali dnevni raspored. Jednog dana *vlak duhova* stigne iz smjera Pakistana u Mano Majru. Seljani ne znaju da je vlak pun ubijenih hinduista i sikha dok policija i vojska ne počnu spaljivati tijela.

Počinje se raspetljivati priča oko Lala Ram Lalovog ubojstva, identificirani su i uhićeni pravi zločinci. Iqbal i Jugga su pušteni iz zatvora. Jugga sazna da su muslimani iz sela, a time i njegova Nooran primorani napustiti Indiju i krenuti vlakom za Pakistan tu noć. Načuo je da se sprema napad na vlak. Malli i njegova banda, također su pušteni iz zatvora. Kuju planove o tome kako će ljude koje ne ubiju metci i koji pokušaju pobjeći, oni ubiti.

Pri polasku vlaka u kojem se nalaze muslimani iz Mano Majre, među njima Juggutova trudna Nooran, Jugga primjeti žicu iznad tračnica koja je trebala sasjeći sve one koji bi se vozili na krovu vlaka. Izvukavši mali *kirpan* Jugga prereže žicu, začuje se kiša metaka i Jugga pada na tračnice, a vlak prelazi preko njega, prema Pakistanu.

Roman započinje povijesnim opisom događaja za vrijeme podjele, kao i opisom vremena koje je bilo vruće i suho, bez naznake oblačka koji bi mogao donijeti monsun i olakšanje.

Ljeto 1947. bilo je kao ni jedno drugo indijsko ljeto. I vremenske su prilike bile nekako drugačije te godine. Bilo je toplije nego inače, suše i prašnjavije. I ljeto je trajalo duže. Nitko se nije mogao sjetiti kada su monsunu toliko kasnili. Tjednima su oskudni oblaci samo bacali sjene. Nije bilo kiše. Ljudi su počeli govoriti da ih Bog kažnjava zbog njihovih grijeha. ³⁶

Nakon kratkog opisa vremena, autor nas uvodi u nemire, ubojstva i izbjeglištvo koje se događalo toga ljeta. Na brutalan način opisuje kako su muslimani ubijali hinduiste, hinduisti muslimane.

---

³⁶ Kushwant, S. *Train to pakistan*. Ravi Dayal. New Delhi. 1988. str. 9.

*Činjenica je obje strane su ubijale. Obje strane su pucale, izbadale, probadale kopljima, tukle palicama. Obje strane su mučile. Obje strane su silovale. Iz Kalkute, nemiri su se proširili na sjever i na istok, i na zapad: do Noakhalijske u istočnom Bengalima, gdje su muslimani klali hinduiste; prema Biharima gdje su hinduisti klali muslimane. Mule su glavinjali cestama Pandžaba i pograničnim pokrajinama s kutijama punim ljudskih lubanja za koje su tvrdili da su muslimani ubijeni u Biharima.*³⁷

Autor nam nudi vrlo realističan prikaz traume kroz koju su prolazili jednako svi stanovnici nekadašnje Indije, sada podjeljene na Indiju i Pakistan. Također nas uvodi u stanje uma koje je stvoreno kod svih, neovisno o pripadnosti religiji. Muslimani su se bojali hinduista i sikha, hinduisti i sikhi su se bojali muslimana.

U to relativno kratko vrijeme koliko su trajale seobe s jedne na drugu stranu granice, ubijen je veliki broj civila.

*Do trenutka kada su se napokon spustili monsuni, gotovo milijun ih je bilo mrtvo, i cijela sjeverna Indija bila je ili naoružana, ili u potpunom strahu, ili u bijegu. Jedine preostale oaze mira bila su mala sela razbacana na dalekim granicama pokrajina.*³⁸

Kao što nam je poznato, Mano Majra bilo je jedno od tih sela. To ljeto, stanovnici Mano Majre nisu ni znali da je Indija odjenom postala dvije države. Seljani su živjeli svoj život, dnevni raspored ravnali prema dolasku vlakova, i cijela je zajednica živjela neopterećena događajima iz ostatka države.

U Mano Majri živjelo je oko sedamdesetak obitelji, od kojih je podjednak broj bio sikha i muslimana, jedna je bila hinduistička. Bilo je nekoliko obitelji čistača, kojih se religija baš i nije znala. Kao jedan od simbola harmonije i jedinstva u kojem su živjeli stanovnici Mano Majre autor nam daje stup od pješčenjaka, visine skoro jednog metra uz drvo babula koji je bio lokalno božanstvo čiji su blagoslov i zaštitu tražili svi stanovnici, neovisno o religiji.

Stanovnici su se budili uz prvi poštanski vlak koji bi prolazio uz željezničku stanicu Mano Majre, a polazili na spavanje sa zadnjim vlakom koji je napuštao stanicu. Prema

---

³⁷ Kushwant, S. *Train to pakistan*. Ravi Dayal. New Delhi. 1988. str. 9.

³⁸ Kushwant, S. *Train to pakistan*. Ravi Dayal. New Delhi. 1988. str. 10

vlakovima su muslimanski imam i sikhski svećenik znali kada trebaju obavljati večernje molitve. Dolasci vlakova označavali su mirni ritam seoskog života.

Idiličnu atmosferu Mano Majre narušava ubojstvo Lala Ram Lala, seoskog lihvara iz jedine hinduističke obitelji u selu. U isto vrijeme, dok neki bivaju ubijeni, drugi uživaju u ljubavnim strastima. Jedan od glavnih protagonista Juggut i njegova dragana Nooran ruše nepisana društvena pravila svojim odnosom. Iako međureligijski ljubavni odnosi nisu ništa neobično, i danas se još vrlo poprijeko gleda na to. Ovdje nam autor daje do znanja da je ljubav jedina nadnaravna moć koja može pobijediti nasilje.

Uskoro upoznajemo i Iqbala Singha, koji dolazi u Mano Majru u jutro nakon noći u kojoj se dogodilo ubojstvo Lala Ram Lala. Iako je Iqbalova uloga trebala biti u podizanju političke svijesti u Mano Majri, nakon što je prvo uhićen zbog sumnje na ubojstvo Lala Ram Lala, kasnije je optužen da je pripadnik Muslimanske lige koji je došao širiti nered.

U međuvremenu do seljana dolaze vijesti o stravičnim događajima koje su počinili muslimani nad hinduističkim i sikhskim zajednicama. U umove seljana Mano Majre posađen je crv sumnje i strah od toga što su susjedi jedni drugima kadri učiniti. Muslimani su počeli sumnjati u motive svojih susjeda, javlja se strah od dojučerašnjih prijatelja, dok su sikhi postali ljuti.

Na sastanku u Gurudwari, Imam Baksh, seoski imam i Noorin otac, došao je urazumiti suseljane, ali u svom naumu nije uspio. Donešena je odluka da muslimani moraju napustiti selo. Suosjećanje je bilo previše zameteno emocijama oko događaja o kojima su slušali, o vlakovima mrtvih koje su vidjeli, za koje su morali nositi drvo za potpalu i benzin, a da bi se razumno odlučilo o sudbini njihovih susjeda muslimana.

Podjela Indije bila je djelo nekoliko pojedinaca koji nisu zbog toga patili. Britanci su napustili Indiju, a politički vođe Indije i Pakista bili su daleko od stvarnog nasilja.

Mano mađranski muslimani poslani su u izbjeglički kamp u kojem će čekati svoj red na odlazak u Pakistan vlakom.

Nakon što se proširila vijest o planu da će tu noć neki od seljana uz pomoć vojske napasti vlak koji će krenuti za Pakistan, protagonisti kao Meet Singh i Hukum Chand nisu imali moć utjecati na pomračenje uma koje se dogodilo kod likova.

Završni događaji u romanu dodaju notu herojske žrtve zbog ljubavi. Juggut je učinio sve što je bilo u njegovoj moći da spasi putnike u vlaku u kojemu se nalazila i njegova trudna Nooran.

Iako ljubav nije glavni motiv u ovom romanu, autor je spretno provlači kroz sve sfere pripovijedanja. Od Hukum Chandovog odnosa s mladom prostitutkom koja ga je podsjećala na njegovu kćer i imao ju je potrebu zaštititi do ljubavi koju su seljani Mano Majre međusobno dijelili prema vlastitoj zajednici.

Kroz cijeli roman autor nam vrlo jasno opisuje bezumost nasilja koje se događalo u ljeto 1947. i kako oni koji su najodgovorniji za to nikada nisu bili dotaknuti tim nasiljem, a jednako krivima smatra sve koji su u tom nasilju i sudjelovali – i hinduiste i muslimane.

6. Tamas

6.1. O autoru

Bisham Sahni rođen je 08. kolovoza 1915. godine u Rawalpindiju. Bio je indijski autor, aktivist, dramski pisac, glumac, redatelj i profesor. Mlađi je brat poznatog indijskog glumca Balraja Sahnija.

Stekao je diplomu iz engleske književnosti s Government's College u Lahoreu, a 1958. godine je doktorirao na pandapskom Sveučilištu u Candigarhu.

U vrijeme podjele Indije pridružio se borbi za nezavisnost, a bio je i aktivni član Indijskog nacionalnog kongresa.

Godine 1948. započeo je s radom u Indian People's Theatre Association (IPTA). Radio je kao glumac i redatelj, a kasnije je režirao dramu *Bhoot Gari*. Kao glumac se pojavio u nekoliko filmova, uključujući i *Joshi Hazir Ho* (1984.) Saeeda Mirze Mohana, *Tamas* (1986.), *Kasaba* (1991.) Kumara Shahanija, *Little Buddha* (1993) Bernarda Bertoluccija i *Mr. And Mrs. Iyer* (2002.) Aparna Sena.

Nakon podjele Indije, izlazi iz Indijskog nacionalnog kongresa i priključuje se Komunističkoj partiji Indije. Nakon što je napustio Bombay odlazi u Pandab gdje kratko radi kao predavač – prvo na koledžu u Ambli, a potom i na Khalsa koledžu u Amritsar.

Bio je uključen u organizaciju Sindikata pandapskih sveučilišnih profesora i nastavlja raditi za IPTA-u. 1952. godine seli u Delhi gdje započinje s radom kao profesor engleskog na Sveučilištu u Delhiju.

1956. godine odlazi u Moskvu gdje radi kao prevoditelj te prevodi neka značajna djela kao što su Tolstojeve kratke priče i roman Uskrsnuće. 1963. godine vraća se u Indiju gdje ponovno počinje predavati na Sveučilištu u Delhiju. Od 1965. do 1967. godine radio je i kao urednik poznatog književnog časopisa *Nai Kahaniyan*.

Bio je član nekoliko književnih i kulturnih organizacija. Bio je izvršni tajnik Udruženja indijskih pisaca od 1975. do 1985. godine i glavni tajnik Afro-azijske udruge pisaca. Također je uređivao i časopis Lotos. Osnovao je i predsjedao udrugom *Shahmat* koja se bavila promicanjem međukulturnog razumijevanja, a osnovao ju je u sjećanje na ubijenog kazališnog umjetnika i aktivista Safdara Hashmija.

U svojoj karijeri je napisao šest romana na hindskom i deset zbirki kratkih priča. Osim toga je napisao pet dramskih tekstova, zbirku dječjih kratkih priča i scenarij za film

Kumara Shahanija *Kasaba* (1991.) koja se temeljila na zbirci Čehovljevih priča *U jaruzi*.

Također, napisao je i svoju autobiografiju *Aaj Ke Ateet* i biografiju svoga brata *Balraj, moj brat*.

Dobio je nekoliko nagrada za svoja djela. 1979. godine dobio je nagradu Shiromani Writers Award, nagradu *Uttar Pradesh Government Award* za roman *Tamas* 1975., *Colour of Nation Award* na međunarodnom festivalu kazališta u Rusiji za dramu *Madhavi* (2004), *Madhya Pradesh Kala Sahitya Parishad Award* za dramu *Hanush* 1975., nagradu *Lotos* udruge Afro-azijskih pisaca 1981., *Nehru Award* 1983. i *Padma Bushan* nagradu za književnost 1998. godine, a 2002. dobio je najveću književnu nagradu u Indiji *Sahitya Akademi Fellowship*.

Umro je 2003. godine u Delhiju. U svibnju 2017. godine Indijska pošta izdala je poštansku marku u čast Sahniju s njegovim likom.

6.2. O djelu *Tamas*

Nathua, siromašnog kožara, Murad Ali je platio pet rupija da zakolje svinju. Rečeno mu je kako je svinja potrebna veterinaru. Nathu jedva ubije svinju, i po nalogu Murad Alija preda svinju vozaču kola.

Rano idućeg jutra, odbor Kongresa sastaje se za uobičajeni *Prabhat Pheri*³⁹. Odbor sačinjavaju pripradnici različitih dobnih skupina i zajednica. Nakon *prabhat pherija* sudionici odlaze u muslimanski dio grada čistiti ulice. Čim su započeli s čišćenjem prema njima počinje letjeti kamenje, a stariji musliman koji ih je pohvalio zbog posla koji čine, upozorava ih da bježe što brže mogu jer će ih oderati žive. Zbunjeni su, ali onda vide lešinu svinje ispred džamije, a pored njih protrči unezvjerena krava koju naganja neki mladić. Uskoro, nalazimo mrtvu kravu ispred hinduističkog hrama.

Ubojstvo dviju životinja dodaje ulje na vatru i izbijaju neredi. Predstavnici zajednica pozivaju na mir, i odlaze britanskom činovniku, Richardu. Richard im govori kako im ne može pomoći i kako je sve u Nehruovim rukama. Predstavnici zajednica predlažu

---

³⁹ *Prabhat pheri* je ritualna ranojutarnja procesija koja uključuje pjevanje religijskih napjeva uz pratnju instrumenata

Richardu da pošalje policiju i vojsku na ulice kako bi se održao mir, ali Richard odbija sve njihove prijedloge tvrdeći kako više nema nikakve nadležnosti.

Uskoro, grad postaje bojno polje.

Ubrzo upoznajemo Harnama Singha, starog sikha i njegovu suprugu Banto. Bježeći iz grada pred silnim nasiljem, sklonište traže u jednoj kući. Kuća pripada muslimanskoj obitelji. Žena koja im je odlučila pomoći ih skriva, bojeći se reakcije svoga supruga. Uskoro se suprug vraća kući sa sandukom koji je ukrao iz neke kuće u gradu. Harnam Singh prepoznaje svoj sanduk. Nudi ključ kako bi mogli otvoriti sanduk, a Ehsan Ali, suprug žene koja im je pružila utočište izgleda posramljeno.

Ostali su skriveni u toj kući još jedan dan, kada su gotovo u ponoć, ispraćeni iz sela.

Harnam Singh i Banto imaju sina i kćer za koje su vrlo zabrinuti. Sin živi sam u jednom selu gdje ima prodavaonicu odjeće. Iqbal Singh je u neredima uhvaćen i ponižen, muslimanska rulja ga je obrezala i preimenovala u Iqbala Ahmeda.

S druge strane, iako su bili zabrinuti i za svoju kćer Jasbir, bili su svjesni da živi u selu u kojem je velika zajednica sikha s kojima će biti sigurna.

Svi sikhi njenog sela okupili su se u gurudwari. Kasno uvečer kada su krenuli napadi, žene iz gurudwara, a među njima i kćer Harnama Singha, iz straha od silovanja i mučenja počinile su samoubojstvo.

Nasilje, otmice, krađe, uništenje... je sve ono što je napokon natjeralo Richarda da nešto poduzme. Predložio je da se odbor Kongresa i razni drugi vjerski vođe sastanu i osnuju *Odbor mira*. Predložio je da prođu kroz zajednice u autobusu koji će imati razglas i pozovu ljude na mir. Odlučeno je da će osoba koja će govoriti na razglas i pozivati na mir biti Murad Ali.

Tamas, možda najmračnije djelo ovog rada, roman je koji možemo podijeliti u dva dijela. Kroz prvi dio romana pratimo Nathua, koji se provlači gotovo nezamjetno kroz radnju, vođe kongresa i lige, vjerske vođe.

U drugom je dijelu fokus na Harnama Singha i njegovu suprugu Banto, njihov bijeg i događaje kojima svjedoče bježeći iz sela kako bi spasili živu glavu.

Iako nasilje i neredi ostaju glavni motiv kroz oba dijela knjige, Sahnij je uspio u svom tom ludilu opisati i međuodnos koji muslimani, hinduisti i sikhi njeguju kada nema nereda. U prvom dijelu romana svjedočili smo međusobnoj suradnji vođa Kongresa i

Lige. U drugom dijelu, musliman Karim Khan upozorava Harnama Singha i njegovu suprugu Banto da što žurnije napuste selo zbog rastućih nemira. Također, u bijegu im pomaže muslimanska obitelj koja ih skloni i pomaže im da pod okriljem noći pobjegnu od podivljale rulje.

Zanimljiv je i način na koji je Sahni prikazao i britansku administraciju i njenu nevoljkost da nešto učini za vrijeme nereda. Richard, koji je bio pripadnik britanske administracije u poptunosti je nezainteresiran da pruži bilo kakvu pomoć kada ga vođe Kongresa i Lige dođu moliti. U ranijem razgovoru s Lizom, Richard se ograđuje govoreći:

(...) Kada se ljudi međusobno bore, njihov je vladar siguran.⁴⁰

Kroz drugi dio romana Sahni kao jednu od tema uvodi i odnos prema ženskom liku. Dok su u glavnini likovi koje upoznajemo kroz roman opčinjeni nasiljem i sami ga čine, ženski likovi, kako navodi Prakash (2009:105) pokazuju iznimnu sposobnost održavanja osnovnih ljudskih vrijednosti, bez obzira na rastuće nasilje oko njih. Njihovo osobno iskustvo patnje u patrijarhalnom društvu stvara kod njih mogućnost suosjećanja sa žrtvama.

Odličan primjer toga je upravo Rajo, muslimanka u čijoj su kući Harnam Singh i njegova supruga Banto potražili sklonište. Iako se njena snaha protivila tome, ona im ipak pomaže. Prakash (2009:106) također navodi kako je njeno prirodno i instinktivno suosjećanje za stari, bezopasni par, osjećaj posramljenosti zbog snahine pohlepe i žestoka reakcija na sinovljeve ubojite nakane čini snažnom i nezavisnom ženom. Nadalje, Prakash (2009:106) navodi je ona vrlo jasan primjer da je patrijarhalno društvo, kojega je dio, ipak nije duhovno osakatio, dapače njena je moralna dužnost pomoći starom paru.

S druge strane, Nathuova supruga, nakon što sazna da je Nathu zaklao svinju koja se pojavila pred džamijom, i možebitni krivac za sve nereda, osjeća veliku odgovornost za to što se događa. Iako je pokušala opravdati Nathua samoj sebi, nije se mogla natjerati da dotakne novac koji je Nathu zaradio klanjem svinje.

Također, imamo i kćer Harnama Singha, koja sa ženama u gurudwari čini najveću žrtvu. Kako bi se spasile od nasilja i silovanja, bacaju se u bunar i počine masovno samoubojstvo. To možemo vidjeti kao krajnju žrtvu. Ne samo da su spasile svoje

---

⁴⁰ Sahni, B. *Tamas*. Penguin Books. New Delhi. 1988. p. 45

dostojanstvo, nego su na određenoj razini spasile i onoga tko bi mogao počiniti nasilje nad njima ne dajući mu uopće priliku da ih oskvrne.

Sahnijev roman je surov i sirov. Kao što mu i ime govori, roman je popraćen mračnim ugođajem koji je fino utkan u pripovijedanje, a Sahni je vrsni pripovjedač koji nas i na samom kraju romana ostavlja u tami događaja o kojima piše, a kojih se nije lako otresti.

7. Toba Tek Singh

7.1. O autoru

Saadat Hasan Manto rođen je 11. svibnja 1912. godine u mjestu Simrala, u blizini grada Ludhiane u Pandžabu, u muslimanskoj obitelji koja se generacijama bavila pravom.

Školovao se u Amritsar u *Muslim High School*. Maturalni ispit položio je tek iz trećeg pokušaja. Nakon mature primljen je na *Hindu Sabha College* ali je odustao zbog loših akademskih rezultata. 1933. godine, upoznao je Abudl Bari Aliga koji ga je poticao na čitanje ruskih i francuskih autora. Također ga je poticao na prevođenje romana *Posljednji dani na smrt osuđenoga* Victora Hugoa na urdski, koji je kasnije objavio *Urdu Book Stall* i drame *Vera Ocara* Wildea 1934.

Prvu autorsku priču na urdskom *Tamaša*, koju je temeljio na pokolju u Jallianwala Baghu, objavio je pod pseudonimom u urdskim novinama *Khalaq*. U tom periodu pisao je i za dnevne novine *Musawat* i *Ehsan*. Prevodio je i uređivao ruske i francuske priče za dnevnik *Alamgir* i *Humayun*.

1934. godine nastavlja školovanje na *Aligarh Muslim University* u Aligarhu, na kojem se brzo povezao s književnim krugom koji će kasnije postati poznat pod nazivom *Indian Progressive Writers' Association (IPWA)*.

Zbog dijagnosticirane tuberkuloze prekinuo je školovanje i sljedeća tri mjeseca proveo u lječilištu Batote u Kašmiru, nakon čega se vraća kući u Amritsar. Neće se dugo zadržati ni tamo, već seli u Lahore gdje je tražio posao i priključio se novinama *Paras*. 1936. godine objavljuje svoju prvu autorsku zbirku priča *Atish Paray*. Kasnije seli u Bombay zbog poziva da uređuje tjednik *Musawwir*.

U Bombayu, osim što radi kao urednik u časopisima, počinje pisati i scenarije za filmove i radio drame. 1940. godine objavljuje svoju drugu zbirku kratkih priča *Manto Ke Afsanay*. Iste godine, prestaje raditi za *Musawwir* i počinje raditi za *Karwan* za manju plaću, čime je bio nezadovoljan. Prijavljuje se za posao na *All India Radio* u Delhiju, kamo se seli 1941. godine.

U Delhiju se nije dugo zadržao i vraća se u Bombay 1942. godine. Ponovno je počeo raditi kao urednik *Musawwira*. Na poziv prijatelja Saheeda Latifa priključio se *Filmstan* studiu. Piše scenarije za nekoliko filmova, uključujući i *Mirza Ghalib* koji je bio objavljen tek 1954.

Zbog nezadovoljstva u studiu *Filmstan*, počinje raditi u *Bombay Talkies* 1947. godine. Iako nakon podjele nije imao namjeru migrirati u Pakistan, njegova supruga i njena rodbina napustili su Bombay i otišli u Lahore. Situacija u Bombayu postajala je sve opasnija, a neredi su bivali sve češći stoga je i on sam odlučio napustiti Indiju i otići u Pakistan.

U Lahoreu, Manto nije mogao pronaći posao te je posljednjih sedam godina života proveo nezaposlen, uzdržavajući se isključivo od svojeg pisanja.

Umro je u Lahoreu 1955. godine u dobi od 43 godine.

7.2. O djelu *Toba Tek Singh*

Radnja kratke priče *Toba Tek Singh* događa se tek nekoliko godina nakon podjele. Indijska i Pakistanska vlada odlučile su razmijeniti luđake, jednako kao što su razmijenjivale i kriminalce. Odlučeno je kako će muslimani ostati u Pakistanu, dok će sikhi i hinduisti biti predani Indiji.

Pacijenti su bili vrlo zbunjeni gdje se nalaze i kamo će točno ići. U ludnici se raspravlja kamo tko ide i gdje se koje mjesto nalazi.

Dosta kasno u priči upoznajemo i glavnog protagonista Bishana Singha.

Bio je tu i jedan sikh koji je u ludnicu došao prije petnaest godina. Stalno je ponavljao samo jednu neobičnu rečenicu: „O par di, gurgur di, aneks di, bedhyana di, mung di dal of di lalten.“ Spavao taj nije ni danju ni noću. Među čuvarima je kružila priča da u tih petnaest godina on niti trenutka nije spavao pa čak ni ležao. Samo bi se kadikad naslonio na neki zid.

Stopala su mu otekla od stalnog stajanja. I listovi su mu nabrekli, no unatoč toj tjelesnoj mucij, on ne bi legao i odmarao se. (...)⁴¹

Bishan Singh već je petnaest godina u ludnici. Nekada je imao neko imanje u Toba Tek Singhu, bio je imućan zemljoposjednik. Kada mu se *pomutila pamet*, obitelj ga je u debelim lancima smjestila u ludnicu. Ostali luđaci su ga prozvali Toba Tek Singh jer je stalno zapitkivao gdje se nalazi njegovo selo.

---

⁴¹ Manto, S.H. *Preko granica. Pripovijetke o ljubavi, ludosti i ratu*. Prijevod Krnic, K. Ibis grafika, Zagreb. 2016. str. 106

Nekoliko dana prije razmjene, u posjetu Bishanu Singhu došao je jedan musliman, njegov stari prijatelj Fazaldin. Fazaldin je Bishamu objasnio da je Toba Tek Singh u Pakistanu, da je njegova obitelj sigurno prešla u Indiju te da im je on pomogao koliko je mogao. Pobrinuo se i za dvije smeđe bivolice koje su ostavili.

Kada su pripreme za razmjenu završene, luđaci su uz policijsku pratnju prebačeni na granicu. Razmjena je trajala cijelu noć. Neki luđaci nisu uopće htjeli sići iz kamiona kojima su dopremljeni, a oni koji su sišli razbježali su se na sve strane. Većina luđaka nije htjela razmjenu jer im nije bilo jasno zašto bi ih selili.

Kada je došao red na Bishana Singha, on je ponovio svoje pitanje gdje se nalazi Toba Tek Singh. Silno su ga pokušavali uvjeriti da je Toba Tek Singh otišao u Indiju. Međutim, on nije mario. Vojnici i policija nisu ga mogli pomaknuti s mjesta na kojem je stajao, a kako je bio bezazlen, odlučili su ga pustiti dok traje razmjena.

U zoru, Bishan Singh je ispustio glasan krik i srušio se licem prema zemlji.

*Ondje, s onu stranu bodljikave žice bila je Indija. Ovdje iza iste takve žice Pakistan. Između njih, na ovom bezimenom komadiću zemlje, ležao je Toba Tek Singh.*⁴²

Prakash (2009:51) navodi kako za mnoge autore definirajući trenutci podjele nisu bili rastuće nasilje i težak put k novoj i nepoznatoj zemlji, već traumatična i bolna nužnost napuštanja vlastitog doma i cijelog skupa osobnih, socijalnih i kulturoloških sjećanja povezanih s odlaskom.

U ovoj je priči ludnica mikrokozmos koji prikazuje vanjski svijet. Likovi koji se javljaju uz Bishana Singha, lako mogu prikazivati sve one koji su na najvišim razinama administrativno sudjelovali u podjeli. Neki umišljaju da su bogovi, neki da su vođe, dok se dva luda Angloindijca brinu koji će njihov položaj u ludnici sada biti, nakon što su se Britanci povukli iz Indije.

Identitet Bishana Singha postavljen je kroz njegov pseudonim. Ime Toba Tek Singh češće aludira na njegov lik, nego na selo. Na taj je način autor uspješno spojio individualni identitet s identitetom zajednice.

---

⁴² Manto, S.H. *Preko granica. Pripovijetke o ljubavi, ludosti i ratu*. Prijevod Krnic, K. Ibis grafika, Zagreb. 2016. str. 110

Rastući nemir Bishana Singha zbog toga gdje se sada nalazi Toba Tek Singh se lako može protumačiti kao strah od gubljenja vlastitog identiteta.

Nadalje, Bishan Singhovo tvrdoglavo odbijanje da pređe na *drugu stranu*, nakon što napokon sazna da je Toba Tek Singh sada u Pakistanu prikazuje njegovu nevoljkost da ga se okarakterizira novom, službenom i nepoznatom kategorijom – *indijski luđak*. (Prakash, 2009:52)

Prakash također smatra kako granica, ona fizička i ona psihološka, moraju biti ostavljene u prošlosti, što znači da Toba Tek Singh mora biti ostavljen. Navodi kako je možda upravo to prihvaćanje neizbježnoga, ono što Bishana Singha ubija.

Dok Bishan Singh leži pružen horizontalno na ničijoj zemlji, odbijajući krenuti dalje, možda se i ne smijući vratiti natrag, nadaju se različita značenja – gubitak njegovog najdragocjenijeg identiteta i njegova ponosa što je naznačeno njegovim horizontalnim položajem na kraju (on je gotovo petnaest godina neprestano stajao); ničija zemlja koja daje naslutiti kako je stari identitet izgubljen, dok novi tek treba pronaći, daje naslutiti kako on ne želi prihvatiti novi službeni identitet koji će mu se prikvačiti čim bude na indijskom teritoriju. Konačno, ostaje nam snažna i dojmljiva slika fizički i psihički izmještenog pojedinca koji stoji na pragu novoga svijeta, novog konteksta i nove stvarnosti. To je dvoznačan trenutak koji u jednome nagovještava i gubitak i potpunu slobodu sopstva da otkrije svoj bezgranični potencijal.⁴³

---

⁴³ Prakash, B. *Writing Partition. Aesthetics and Ideology in Hindi and Urdu Literature*. Pearson Longman. Delhi. 2009. str. 52 (As Bishan Singh lies stretched out horizontally in no man's land, refusing to advance any further and perhaps not being allowed to retreat either, various meanings suggest themselves - the loss of his most valuable identity and dignity indicated by his horizontal position at the end (he had remained standing for almost 15 years); the no man's land suggesting how the old identity has been lost, but a new one is yet to be located, and that he is unwilling to accept the new official identity attached to him once he is in Indian territory. We are finally left with a powerful and suggestive image of a physically and psychically uprooted individual, standing at the threshold of a new world, a new context and a new reality. It is an ambivalent movement, suggesting both loss and the total liberation of the self to discover its limitless potential)

8. Zaključak

Podjela Indije koja se dogodila 14. kolovoza 1947. godine, pretvorila se u jednu od najokrutnijih političkih i vjerskih podjela u novijoj svjetskoj povijest.

Ideja o promatranju podjele kroz prizmu književnosti uključenih strana, o propitivanju osobnog doživljaja onih koji su podjelu preživjeli i prenijeli u literaturu pojavila se kao interes o *krivcu*.

Tko je odgovoran za najveću patnju kroz koju su zajednice morale prolaziti? Kako autori koji pripadaju muslimanskoj, hinduističkoj i sikhskoj zajednici traže odgovornog za traumu?

U djelu *Train to Pakistan* autor nas uvodi u roman s povijesnim pregledom događaja za vrijeme podjele. Seljane Mano Majre ti povijesni događaji nisu doticali. Žvijeli su u svojoj maloj zajednici, u jedinstvu i sretni. Kao dodatni element jedinstva u zajednici prikazuje nam lokalno božanstvo koje su jednako štovali muslimani, sikhi, pseudo-kršćani...

Iako do gotovo samog kraja *Train to Pakistan* nema izuzetnog nasilja, kao što ga nalazimo u Sahnijevom *Tamasu*, ipak nas autor povremeno vraća u strahote kroz lik Hukuma Chanda koji je jedini svjestan događaja izvan Mano Majre.

Manto i Singh u svojim djelima stvaraju mikrokozmos koji do samog kraja nije izravno dotaknut izvanjskim događajima, i koji generalno nemaju utjecaja na protagoniste.

Iako se radnja Mantove pripovijetke događa nekoliko godina nakon podjele, autor nas na genijalan način upozorava da još uvijek vlada kaos koji je obilježio cijelu podjelu. *Luđaci* ne znaju gdje je tko, gdje se koje mjesto nalazi. Štoviše, Manto na fin i suptilan način progovara o gubitku identiteta koji je ljudima nasilno oduzet, a primorani su u nepoznatom graditi novi.

Kao što je ranije spomenuto, Prakash (2009:51) navodi kako je za mnoge autore definirajući trenutak podjele bio traumatična i bolna nužnost napuštanja vlastitog doma.

Dok Sahni vrlo otvoreno upire prstom u britansku administraciju, koju lako možemo okarakterizirati kao njegova krivca za nered, budući da njegov lik koji je označavao britansku administraciju *Richard* nije djelovao dok nije bilo prekasno, u Singhovom *Train to Pakistan* krivca možemo uvidjeti u svima onima koji su se nalazili na višim

političkim pozicijama. Lik Hukuma Chanda, iako je gajio iskrene osjećaje prema mladoj muslimanskoj prostitutki Haseeni, znajući da Mallijeva banda planira napasti vlak u kojem će biti i Haseena, ipak Malija pušta iz zatvora.

Ljubav je u Singhovu romanu vrlo bitan motiv. Iako je ta ljubav prikazana kroz međureligijski ljubavni odnos Jugguta i Nooran, iako ga možemo vidjeti kao intiman opis međureligijskih odnosa između dvije zajednice koje su uspješno i u miru obitavale na jednom području, neopterećene političkim nemirima.

Manto u promatranoj priči minimalno spominje neredu i nasilje, a u djelima *Tamas* i *Train to Pakistan*, bez obzira na proživljenu traumu i gubitak identiteta ni jedan od autora kao krivca nije izravno optužio drugu stranu. Kao krivac nam se najčešće, kod sva tri autora, nameće nevoljkost britanske administracije da djeluje, ali i ona politička lica koja su za vrijeme i nakon podjele imala određeni politički interes. Iako kod Sahnija u *Tamasu* kao krivca za neredu vidimo Murada Alija koji plaća sirotom Nathuu da zakolje svinju, ipak nalazimo da je krivnja podijeljena. Neki su možda činili pakosti i namjerno izazivali neredu, dok su drugi nehotice u istome sudjelovali. Možda nas autor tu baš želi upozoriti da svatko, ma koliko nebitan bio snosi dio krivice.

Dok uz Manta ne možemo vezati određenu političku stranku ili organizaciju, Sahnij je bio pripadnik Komunističke stranke Indije, koja je pripadala lijevoj političkoj struji i protivila se podjeli. Iz protesta pripadnici komunističke partije nisu čak ni sudjelovali u proslavama novodobivene slobode⁴⁴. S druge strane, Singh je bio član Vjeća pokrajina u gornjem domu indijskog parlamenta.

Kako navodi Krnic (2016:169-170) premda je Manto bio musliman i, po svjedočenju njegove supruge, prihvaćao temeljna učenja islama, Manto je potpuno zanemarivao bilo kakve vjerske i kulturne razlike u odnosima s ljudima. Lijepo se to može vidjeti iz *Toba Tek Singha*. Manto među luđacima, osim u njihovoj ludosti, nije nalazio razlike. Luđaci su luđaci s ove ili one strane granice. Manto je identitet pojedinca nalazio u zajednici, a zajednica nije isključivo povezana s vjerskom ili političkom pripadnošću.

Iako je pisao dosta otvoreno, čak i o kontroverznim temama kao što je ljubav i intimni odnosi između pripadnika dvije različite religije, u Singhovu djelu autorova se religijska

---

⁴⁴ Bhandyopahyay, S. *Decolonization in South Asia: Meanings of Freedom in Post-independence West Bengal 1947-52*. Rutledge (2009), str. 11

pripadnost može iščitati. Kao heroja pružio nam je Jugguta Singha, sikha, koji je svojom hrabrošću i žrtvom spasio muslimane u vlaku za Pakistan.

Književnost o Podjeli izuzetno je bitan dio ukupnog korpusa hindske, odnosno, urdske, ali i svjetske književnosti. Veliki povijesni događaji, kao što je bila i podjela, najbolje se mogu prenijeti upravo kroz književnost. Djela poput ovih kojima sam se bavila kroz rad nisu bitna samo zbog teme kojom se bave već i zato što su sva tri autora u ta dijela prenijela i dio osobnog iskustva preživljavanja i proživljavanja Podjele. Takva književnost nije važna samo na razini Indije i Pakistana, već i na svjetskoj razini, jednako kao što je važna i književnost o Holokaustu. Upoznajući čitatelje sa strahotama koje su pratile velika povijesna previranja autori igraju veliku ulogu u sprečavanju ponavljanja najokrunije povijesti.

Jasno je iz promatranih djela kako književnost u svojoj umjetničkoj obradi može nadići svakodnevne podjele i stereotipe, kako dobar književnik prije svega biva književnik, umjetnik, a ne pripadnik određene političke struje ili vjerske denominacije. U istinskom književnom djelu, parcijalne, religijske i političke interese, nerijetko će nadvladati težnja k humanosti, k propitivanju toga što je čovjek prije svega u svojoj ljudskosti, a tek potom po pripadnosti nekim užim zajednicama. Odabrana tri autora dobar su primjer toga kako se o teškim političkim temama može pisati izvan okvira koje nam postavlja vjerska i politička pripadnost. Pisati slobodno i neostrašćeno, prvenstveno s pozicije pripadnosti ljudskom rodu. Naravno, iluzorno bi bilo očekivati da je uvijek tako i zacijelo bi šire istraživanje pokazalo kako ima i izvrsnih pisaca koji itekako jasno zastupaju neku političku i vjersku agendu. Ovdje smo se, međutim, ograničili na prikaz autora koji pokazuju da je drukčiji pristup moguć. U velikoj mjeri i poželjan.

9. Literatura

1. Pati, B. *The Great Rebellion of 1857 in India. Exploring Transgressions, Contest and Diversities*. 2010. Routledge.
2. Hay, J. *The Partition of British India. Arbitrary Borders – Political Boundaries in World History*. 2006. Chelsea House Publishers
3. Khan, Y. *The Great Partition – The Making of India and Pakistan*. 2007. Yale University Press.
4. Fremont-Barnes, G. *The Indian Mutiny 1857-58*. 2007. Osprey Publishing Ltd.
5. Jalal, A. *The Sole Spokesman – Jinnah, the Muslim League and the Demand for Pakistan*. 1994. Cambridge University Press.
6. Chandra, B. *India's Struggle for Independence 1857-1947*. 2016. Penguin Books.
7. Prakash, B. *Writing Partition – Aesthetics and Ideology in Hindi and Urdu Literature*. 2009. Pearson Longman.
8. Singh, A. *Honour and Fidelity: India's Military Contributions to the Great War 1914-18*. 2015. Roli Books.
9. Pandey, B. N. *The Breakup of British India*. 1969. Macmillan, St. Martin's Press.
10. Talbot, I. *Pakistan. A Modern History*. 1999. Hurst&Company.
11. Stein, B. *A History of India – Second Edition*. 2010. Wiley-Blackwell.
12. Reinhart, R. *Contemporary Hinduism: Ritual, Culture and Practice*. 2004. ABC-CLIO.
13. Singh, K. *Train to Pakistan*. 1988. Ravi Dayal Publisher.
14. Sahni, B. *Tamas*. 1988. Penguin Books.
15. Manto, S. H. *Preko granica. Pripovijetke o ljubavi, ludosti i ratu*. Prijevod: Krnic, K. 2016. Ibis Grafika.
16. Bandyopadhyay, S. *Decolonization in South Asia. Meanings of Freedom in Post-Independence West Bengal 1947-52*. 2009. Routledge.

10. Izvori

1. Pokret Khilafat – The Editors of Encyclopaedia Britannica, Khilafat movement, Encyclopaedia Britannica Inc., 2014.
<https://www.britannica.com/event/Khilafat-movement>, pristupljeno 07.08.2020
2. Salitra. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, [Internet]. 2020. [pristupljeno 16.08.2020.] Dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54197>
3. Antanta. Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [Internet]. 2020. [pristupljeno 09.09.2020.] Dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2924>
4. Bostanaci, A. Dubber, J. *Remember the World as Well as War. Why the Global Reach and Enduring Legacy of First World War Still Matter Today.* British Council [Internet] 2014. [pristupljeno 16.09.2020.] Dostupno na:
https://britishcouncil.hr/sitest/default/remember_the_world_as_well_as_the_war_1.pdf
5. Četrnaest točaka predsjednika Wilsona. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [Internet]. 2020. [pristupljeno 16.09.2020]. Dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13339>
6. The Editors of Encyclopaedia Britannica. *The Rowlatt Acts.* Encyclopaedia Britannica, inc. [Internet]. 2014. [pristupljeno 17.09.2020]. Dostupno na:
<https://www.britannica.com/event/Rowlatt-Acts>
7. Indian National Congress. *Brief History of Congress.* [Internet]. [pristupljeno 03.10.2020]. Dostupno na: <https://inc.in/brief-history-of-congress>
8. Muharemi A. Kriza Kongresne stranke. Političke analize [Internet]. 2015 [pristupljeno 22.12.2020.];6(22):44-50. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/147486>
9. Kumar Rout, D. *Concept of Swaraj and Mahatma Gandhi: A critical Analysis.* [Internet]. 2015. [pristupljeno 22.11.2020]. Dostupno na:
<http://magazines.odisha.gov.in/Orissareview/2015/Oct/engpdf/17-22.pdf>
10. Hajdarović, M. *Pokret nesvrstanih.* Hrvatski Povijesni Portal. [Internet]. 2006. [pristupljeno 16.11.2020].

11. The Editors of Encyclopaedia Britannica. *Satyagraha*. Encyclopaedia Britannica, inc. [Internet]. 2015. [pristupljeno 24.12.2022] Dostupno na: <https://www.britanica.com/topic/satyagraha-pilosophy>
12. Husain, Mahmud. *Mohammed Ali Jinnah*. Encyclopaedia Britannica. [Internet]. 2021. [pristupljeno 24.12.2022.] Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Mohammed-Ali-Jinnah>
13. *Kushwant Singh*. Wikipedia. [Internet]. [pristupljeno 24.10.2022]. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Khushwant_Singh
14. *Partition of Bengal*. Wikipedia. [Internet]. [pristupljeno 01.11.2022]. Dostupno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Partition_of_Bengal_\(1905\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Partition_of_Bengal_(1905))
15. *Bisham Sahni*. Wikipedia. . [Internet]. [Pristupljeno 01.11.2022]. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Bhisham_Sahni

Podjela Indije kroz prizmu književnosti uključenih strana

Sažetak

Podjela Indije na Indiju i Pakistan ostavila je traga u indijskoj povijesti kao ni jedan raniji događaj.

Zbog novih granica koje je odredila i ucrtala britanska administracija, na čelu sa sucem Cyrilom Radcliffom, stanovnicima Indije nije donijela toliko željenu slobodu, već traumu zbog izbjeglištva i nasilja. Ono što se činilo smislenim – podijeliti teritorij na dvije države – hinduističku i muslimansku, pretvorilo se u jedno od najokrutnijih događaja u novijoj svijetskoj povijesti.

U ovom radu, autorica osim što čini povijesni pregled događaja koji su prethodili društvenim nemirima, kroz djela autora koji pripadaju trima religijama koje su stradavale u nemirima za vrijeme i nakon podjele, pokušava pronaći *krivca* za proživljenu traumu.

Uspoređujući djela troje autora različitih religijskih pripadnosti, a koji su preživjeli proces podjele ili ga barem nose u sebi kao osobnu obiteljsku baštinu, autorica traži tri različite percepcije istog događaja.

Ključne riječi: podjela Indije, podjela, Indija, Britanija, Vlak za Pakistan, Toba Tek Singh, Tamas, trauma

The Partition of India Through the Prism of Literature of Included Sides

Summary

The Partition of India on India and Pakistan left a mark on Indian history like no other earlier event.

New borders, that were decided and drawn by the British administration, headed by a judge Cyril Radcliffe, to the inhabitants of India did not bring so much wanted freedom, but a trauma of displacement and violence. The only thing that was logical – to partition the territory to two states – Hindu and Muslim states, became one of the most cruel events in newer world history.

In this thesis, author in addition of writing a short historical review of the events that preceded the communal riots, tries to find the *guilty party* for the trauma experienced through the work of authors that belong to three religions that suffered the most in the communal riots during and after the Partition.

By comparing the work of three authors of different religious affiliations, who survived the process of Partition or carry it in themselves as a personal family heritage, the author of this thesis seeks three different perceptions of the same event.

Key words: Partition of India, partition, India, Britania, Train to Pakistan, Toba Tek Singh, Tamas, trauma